

Drijfveren van verbondenheid:

De invloed van kunst op de affectieve binding.

RESTO
van
Harte

*vrede van
utrecht 2013*
vredevanutrecht.nl

Opleiding: Kunstbeleid en -Management, tracé Kunst- en Mediabeleid
Begeleider: dr. E.M. Rovers
Student: Corinne Weeda
Studentnummer: 3113507
Datum: augustus 2011

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Inleiding	4
Theoretisch kader	7
<i>Lang geleden, in een land hier ver vandaan...</i>	7
<i>Snobs, sloebers, omnivoren en univoren</i>	8
<i>Verbondenheid</i>	12
<i>Resto VanHarte</i>	13
<i>Nut of ornament?</i>	15
<i>Afsluiting</i>	17
Methode	18
<i>Perspectief, ontwerp en benadering</i>	18
<i>Interview en observatie</i>	20
<i>Vragenlijst en observatielijst</i>	21
<i>Afsluiting</i>	22
Resultaten	23
<i>Secundaire informatie uit observatie</i>	23
<i>Secundaire informatie uit interviews</i>	26
<i>Maatschappelijk/sociaal vrs. Cultureel/kunstzinnig</i>	29
<i>Onderzoeksvraag</i>	31
<i>Theorie en Praktijk</i>	34
<i>De culturele univoor en de bezoekers van Resto VanHarte</i>	35
<i>Afsluiting</i>	37
Conclusie	38
Literatuurlijst	41
Bijlagen	43

Samenvatting

In deze scriptie is onderzocht wat de invloed is van podiumkunsten op de affectieve binding. De affectieve binding staat voor het gevoel van verbondenheid. De mening van de niet-cultureel actieve kunstparticipant, de culturele univoor, staat hierbij centraal. Het bestaansrecht van kunst staat op moment ter discussie, een discussie die voornamelijk wordt gevoerd door politici en kunstliefhebbers. De culturele univoor kan in deze discussie een belangrijk aandeel leveren. Hij/zij is niet bij voorbaat positief over kunst en kan aangeven op welke manier kunst beter kan aansluiten bij zijn/haar wensen. Het lijkt een tegenstelling te zijn: niet-cultureel actieve mensen interviewen over kunst. Dit kan alleen als de culturele univoor in een culturele setting wordt geïnterviewd. Daarom is dit onderzoek uitgevoerd onder de bezoekers van Resto VanHarte, Kanaleneiland, een laagdrempelige eetgelegenheid in de wijk Kanaleneiland, die naast het eten een culturele en een maatschappelijke programmering verzorgt. Negenentwintig gasten, waarvan zestien culturele univoor, zijn geïnterviewd en geobserveerd volgens de etnografische interviewmethode over de invloed van de programmering op de interactie aan tafel. Dit onderzoek gaat ervan uit de positieve interactie leidt tot verbondenheid en een versterkte affectieve binding.

Er is eerder onderzoek gedaan naar de effecten van kunst op de maatschappij. Het onderzoek van François Matarasso, *Use or Ornament?*, dient als leidraad en vergelijkingsmateriaal voor het eigen onderzoek. In tegenstelling tot Matarasso, wordt er in het onderhavige onderzoek wel onderscheidt gemaakt tussen de invloed van de sociale situatie en de invloed van kunst op de affectieve binding. Uit eerder onderzoek naar de culturele univoor kan geconcludeerd worden dat de culturele omnivoor en univoor moeilijk definieerbare begrippen zijn, omdat ze een te grote groep omvatten. Dit onderzoek pleit voor meerdere en specifiekere definities om het culturele publiek accurater in te kunnen delen en onderzoeken.

Ondanks dat de culturele univoor per definitie weinig ervaring heeft met kunst, waren de antwoorden van de respondenten, in combinatie met de observaties en deducties van de onderzoeker, zeer waardevol. De culturele programmering van Resto VanHarte werkt als een bliksemafleider, het verlengt de avond, dient als een gespreksonderwerp en biedt ontspanning. De respondenten zijn niet zo met elkaar bezig, er is ruimte voor positieve interactie en om van gespreksonderwerp, -partner of van tafel te wisselen. De maatschappelijk/sociale programmering van Resto VanHarte is niet in staat om een soortgelijke sfeer te creëren. Kunst kan dit niet alleen bewerkstelligen, het is geen opzichzelfstaande kracht die de affectieve binding kan bevorderen. Als mensen bereid zijn om de eerste stap te zetten, dan zorgt kunst voor een sfeer en een ontspanning die noodzakelijk is voor het creëren van positieve interactie, verbondenheid en sociale cohesie.

Inleiding

“It is beyond questioning that art has an profound impact on society.”¹

Het zal niemand zijn ontgaan dat het bestaanrechts van kunst ter discussie staat in de Nederlandse maatschappij. Volgens sommige rechtse partijen hebben ‘Henk en Ingrid’ geen behoefte aan die ‘linkse hobby’s’. Henk en Ingrid zijn termen waarmee de ‘gewone’ Nederlander wordt aangeduid. De Nederlander die geen behoefte heeft aan kunst, er nauwelijks in participeert en die het geld liever aan andere dingen besteedt. Maar is dat eigenlijk wel zo? Hebben Henk en Ingrid geen behoefte aan kunst? Wie bepaalt dat, wie heeft dat onderzocht? Deze scriptie gaat over de invloed van kunst: wat doet kunst met mensen en, als gevolg daarvan, wat doet kunst met de maatschappij? Dit onderzoek richt zich op één groep mensen: de mensen die niet vaak met kunst in aanraking komen, de zogenaamde culturele univoren. De culturele univoor is het tegenovergestelde van de culturele omnivoor, de frequente kunstparticipant. Volgens Chan en Goldthorpe, “Social stratification and cultural consumption” (2007), participeert de culturele univoor zelden tot nooit in kunst en als hij/zij participeert dan blijft dit vaak beperkt tot één soort kunstvorm.²

Er zijn verschillende redenen voor de keuze van deze onderzoeksgroep en dit onderzoeksontwerp. In 5 jaar studie ben ik de culturele univoor nauwelijks tegen gekomen in artikelen en boeken, terwijl er over de culturele omnivoor wel veel wordt geschreven. Hoe kan dat? Wie of wat is de culturele univoor? Waarom is het zo moeilijk om die groep te onderzoeken? Deze en andere vragen komen aan bod in het theoretische kader. Ook culturele instellingen houden zich voornamelijk bezig met de frequente kunstparticipant; de culturele omnivoor. Dit heeft indirect geleid tot het verlies van draagvlak voor kunst: *“The fixation on frequent art consumers and the lack of attention to the other 80% of the customers has given the world of the dramatic arts in The Netherlands an elitist image.”³* Maar waarom is het dan zo belangrijk dat deze groep wel wordt onderzocht en ondervraagd? Ofwel, wat is de maatschappelijke waarde van dit onderzoek? Culturele univoren hebben, volgens mij, waardevolle dingen te zeggen hebben over kunst, omdat ze er niet frequent in participeren. Ze zijn niet bij voorbaat positief over kunst, maar hebben er wel degelijk een mening over. Kunst, in de bredere zin van het woord, is immers overal en iedereen komt er mee

---

¹ François Matarasso, *Use or Ornament? The social impact of participation in the arts* (Comedia, 1997), 12.

² Tak Wing Chan en John H. Goldthorpe, “Social stratification and cultural consumption: The visual arts in England,” *Poetics* 35 (2007): 172.

³ Miranda Boorsma, “Arts Marketing and the Societal Functioning of the Arts: The case of the Subsidised Dramatic Arts in the Netherlands,” *International Journal of Cultural Policy* 8 (2002): 71.

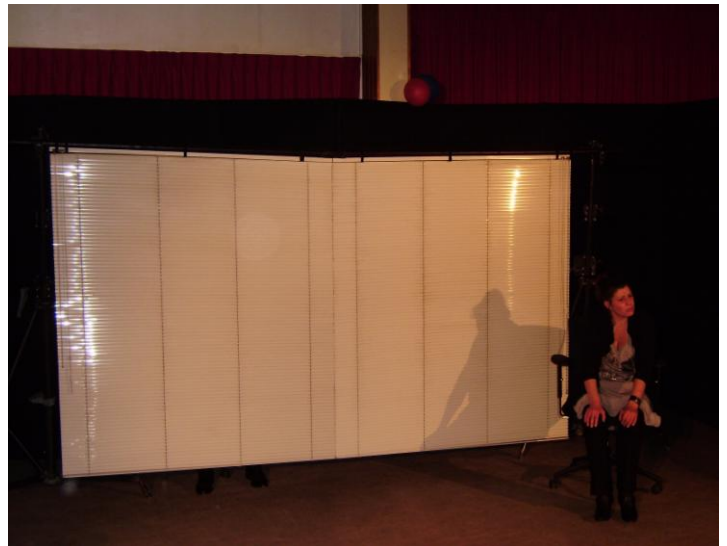
in aanraking. Hun mening draagt overtuigingskracht in een debat dat tot nu toe enkel door politici en kunstliefhebbers is gevoerd. Dit onderzoek is geen participatieonderzoek. Ik ben niet geïnteresseerd in de wijze waarop de culturele univoor kan worden omgetoverd tot een omnivoor. Wat kan kunst doen om aan te sluiten bij de wensen en eisen van de culturele univoor? Ze zijn tenslotte 80% van het potentiële publiek.

Dit onderzoek wil de invloed van kunst beschrijven op en volgens de culturele univoor. Er is gekozen om één onderdeel te meten, de invloed van kunst op de sociale cohesie. François Matarasso heeft onderzoek gedaan naar de sociale waarde van kunstparticipatie. Volgens hem heeft kunst een positieve sociale impact op de maatschappij. In het theoretisch kader staat zijn onderzoek, *Use or Ornament?* (1997), centraal en worden de resultaten van het eigen onderzoek vergeleken met de resultaten van het onderzoek van Matarasso. Dit is de wetenschappelijke waarde van het eigen onderzoek: de theorie wordt getoetst in de praktijk. In het onderhavige onderzoek wordt één aspect

van sociale cohesie behandeld: de affectieve binding. Volgens Christian Broër, *Regisseurs van Cohesie* (2001), staat de affectieve binding voor de verbondenheid die mensen voelen met hun medemensen en met hun omgeving.⁴ Helpt kunst om sociale grenzen over te steken? Is het makkelijker om met onbekende mensen te praten, omdat je samen een kunstwerk of een voorstelling heb gezien? Kan kunst helpen tegen

eenzaamheid, en verbondenheid en sociale integratie bevorderen? Voor dit onderzoek is het van belang dat de culturele univoor in een kunstzinnige of culturele setting wordt geïnterviewd, om op die manier zeker te stellen dat hij/zij met kunst in aanraking is gekomen. Dit is een tegenstelling in zichzelf: hoe kan ik respondenten vinden die per definitie niet actief participeren in kunst, maar tijdens het onderzoek er wel in aanraking mee komen?

Daarom wordt dit onderzoek uitgevoerd onder het publiek van Resto VanHarte, Kanaleneiland. Resto VanHarte is een eetgelegenheid in de wijk waar mensen van verschillende leeftijden, religies en culturen samen komen eten. Resto VanHarte wil mensen samenbrengen om

Voorstelling van STUT bij Resto VanHarte.

---

⁴ Christian Bröer, "Regisseurs van Cohesie, lezing" in *Sociale cohesie en cultuureducatie, verslag debat 19 juni 2001* (2001): 8.

eenzaamheid tegen te gaan en sociale cohesie en integratie te bevorderen.⁵ De Resto VanHarte in de krachtwijk Kanaleneiland verzorgt een cultureel/kunstzinnige en maatschappelijke/sociale programmering tijdens het eten. De cultureel/kunstzinnige programmering blijft beperkt tot podiumkunstvoorstellingen en daarom gaat dit onderzoek niet over kunst in het algemeen, maar specifiek over podiumkunsten. Bovendien is het onmogelijk om alle soorten kunst te behandelen en ben ik het meeste thuis in de podiumkunsten.

Het publiek van Resto VanHarte is divers en komt dus als vanzelf in aanraking met kunst. Dit betekent niet dat iedereen die bij Resto komt eten een culturele univoor is. Echter, het percentage culturele univoren zal bij Resto groter zijn dan bijvoorbeeld bij de schouwburg, omdat het publiek zo divers is. Bovendien ligt de motivatie van de bezoeker om naar Resto te gaan bij het eten en de sociale gelegenheid en niet bij de programmering. Er wordt dus een doelgroep aangesproken die schouwburgen en musea vaak niet bereiken. De gasten zullen worden geïnterviewd en geobserveerd. Het boek *An introduction to Qualitive Research* (2009) van Uwe Flick, *What is a case?* (1992) van Ragin en Becker en *Constructing questions for interviews and questionnaires* (1993) van William Foddy dienen als achtergrondmateriaal bij het opstellen van de methode en de vragenlijst.

De onderzoeksvraag is:

Wat is volgens de culturele univoor de invloed van podiumkunsten op de affectieve binding?

De deelvragen die hierbij horen zijn:

Wat is volgens de theorie de invloed van podiumkunsten op de affectieve binding?

Wat is de affectieve binding?

Wie is de culturele univoor?

Hoe beschrijft de culturele univoor de invloed van podiumkunsten op de affectieve binding?

Ik veronderstel in dit onderzoek dat positieve interactie leidt tot verbondenheid. Mensen die elkaar kennen, begrijpen en respecteren zijn verbonden met elkaar. De kunsten, in dit geval podiumkunsten, zijn een middel om dit doel te bewerkstelligen. De hypothese is: door samen naar een podiumkunstvoorstelling te kijken wordt de affectieve binding vergroot.

---

⁵ <http://www.restovanharte.nl/over-van-harte/onze-missie>, 30-04-2011.

Theoretisch Kader

In dit theoretisch kader worden verschillende theorieën en artikelen besproken. Allereerst wordt de discussie over de waarde van kunst in een historisch perspectief geplaatst met behulp van Plato, *Constitutie: politea* (380 v. Chr.) en Aristoteles. De theorie zal naar het heden worden vertaald met behulp van het onderzoek *Use or Ornament?* (1997) van François Matarasso. Het begrip sociale cohesie wordt verduidelijkt aan de hand van de lezing van Christian Bröer, *Regisseurs van Cohesie* (2001). Ten slotte wordt de term culturele univoor besproken. Waar komt deze term vandaan en wie is de culturele univoor? Voor het beantwoorden van deze vragen worden verschillende onderzoeken gebruikt, waaronder het onderzoek van Chan en Goldthorpe, "Social stratification and cultural consumption" (2007). De volgende deelvragen komen in dit hoofdstuk aan bod: 1) *Wat is, volgens de theorie, de invloed van podiumkunsten op affectieve binding?* 2) *Wat is de affectieve binding?* en 3) *Wie is de culturele univoor?*

Lang geleden, in een land hier ver vandaan...

De discussie over de impact, de waarde en de invloed van kunst is niet nieuw. Sterker nog, het is één van de oudste discussies die nog steeds voortleeft in onze huidige maatschappij. In 380 v. Chr. wakkert Plato, in zijn boek *Constitutie: politeia*, de discussie aan. In zijn boek legt hij uit wat volgens hem de ideale maatschappij is en welke rol kunst toebedeeld krijgt in deze maatschappij.

Plato is niet positief over kunst. Zijn redenering is gestoeld op drie argumenten. Ten eerste vindt hij dat kunst een negatieve invloed heeft op de mens en zijn/haar emotionele huishouding. Kunst maakt mensen emotioneel en dit leidt, volgens Plato, tot irrationeel denken en handelen: "*Haar [kunst] vermogen om, op zeer weinig uitzonderingen na, ook goedgeaarde mensen ongunstig te beïnvloeden is helemaal angstaanjagend.* [eigen toevoeging]"⁶ Ten tweede nodigt moreel negatieve kunst, kunst over de misdaden van mensen, uit tot slecht handelen, want mensen leven naar voorbeeld.⁷ Ten derde is kunst voor Plato de afspiegeling van de werkelijke wereld, die weer een afspiegeling was van de ideale wereld. Kunst staat ver verwijderd, zo ver als maar kan, van de ideale maatschappij: "*Dan is de nabootsende kunst ver verwijderd van de werkelijkheid.*"⁸ Kunst heeft een emotionele impact en volgens Plato is de morele consequentie van die impact niet gewenst.

---

⁶ Plato, *Constitutie: politea*, vertaald door Gerard Koolschijn (Amsterdam: Athanaeum-Polak & Van Genneep, 1997), 605c.

⁷ Ibidem, 401b-c.

⁸ Ibidem, 598b.

De theorie van Plato is onlosmakelijk verbonden met de kritiek van zijn leerling Aristoteles. Aristoteles gaat in tegen het emotieargument, het eerste argument, van Plato. Volgens hem is het juist positief dat kunst ons emotioneel maakt, omdat we dan leren hoe we om moeten gaan met deze emoties, als ze ons overvallen in het dagelijks leven. Kunst is, volgens Aristoteles, een middel om *catharsis* te bereiken. Over *catharsis* bestaan veel verschillende interpretaties, maar deze interpretaties zijn het over één ding eens: *catharsis* is een proces waarbij de emotionele huishouding van de mens wordt schoongeveegd. Door kunst leert de mens zijn emoties kennen, leert hij om te gaan met emoties en krijgt hij de kans om zijn emoties te doorleven.⁹ Wederom staat niet ter discussie of kunst een impact heeft op haar toeschouwer, dat staat voor beide filosofen buiten kijf. Maar waar Plato een negatieve consequentie ziet, ziet Aristoteles een positieve.

De conclusies van Plato en Aristoteles centreren zich rond de vraag wat de invloed is van kunst op de mens en, als gevolg daarvan, op de maatschappij. Ook het onderzoek van Matarasso gaat over dezelfde vraag, maar Matarasso kiest voor een andere terminologie. In *Use or Ornament?* worden de termen 'kunst' en 'mens' teruggebracht tot de termen 'community art' en 'kunstparticipant'. Voordat antwoord gegeven kan worden op de deelvragen moeten de termen in mijn eigen onderzoek eveneens verduidelijkt en gedefinieerd worden.

In het onderhavige onderzoek wordt de term 'kunst' teruggebracht tot 'podiumkunst', omdat dit het beste aansluit bij de gekozen casestudie en omdat niet alle kunsten behandeld kunnen worden in een dergelijk kleinschalig onderzoek. Dit onderzoek richt zich niet op de mens of op de kunstparticipant in het algemeen, maar op de culturele univoor, omdat, zoals in de inleiding naar voren kwam, het waardevol is te weten wat kunst betekenen voor hen die er zogenaamd niets mee hebben. Heeft kunst een effect op onze maatschappij en wat is dat effect? De mening van de cultureel niet-actieve mensen draagt meer overtuigingskracht dan de mening van de kunstliefhebber: de culturele univoor is niet per definitie positief over kunst.

Snobs, sloebers, omnivoren en univoren

Wie of wat is de culturele univoor? Welke eerdere onderzoeken zijn er gedaan naar de culturele omnivoor en univoor? En wat waren de problemen die deze onderzoeken ondervonden? De volgende onderzoeken worden gebruikt om deze vragen te kunnen beantwoorden: "Understanding audience segmentation: From elite and mass to omnivore and univore" (1992) van Richard Peterson, "Changing Highbrow Taste: From Snob to Omnivore" (1996) van Peterson en Kern en "Social stratification and cultural consumption: the visual arts in England" (2007) van Chan en Goldthorpe. Ik

---

⁹ E. Belfiore en Oliver Bennett, *The Social Impacts of the Arts: An intellectual history* (New York: Palgrave Macmillan, 2008), 107-123.

heb gekozen voor deze onderzoeken, omdat het onderzoek van Peterson uit 1992 één van de eerste onderzoeken is waarin de termen culturele omnivoor en univoor worden genoemd en omdat de andere onderzoeken kritisch reflecteren en voortbouwen op de conclusies die Peterson trekt.

De culturele univoor en omnivoor zijn termen die gebruikt worden om onderscheid aan te brengen in het culturele publiek. Het idee om distinctie aan te brengen in de culturele interesse van mensen start bij Pierre Bourdieu. Zijn indeling, zoals beschreven in het boek *La Distinction* (1979), loopt langs de strakke lijnen van de sociale klasse. De hoge klassen (de elite) participeren in hoge kunst, zoals klassieke muziek of ballet, de lage klassen (de massa) participeren in lage kunst, bijvoorbeeld circusacts of popmuziek. Deze manier van indelen wordt ook wel de *homologie argumentatie*,¹⁰ genoemd.¹¹ Een tweede wijze waarop er onderscheid aangebracht kan worden in de culturele interesse van mensen, is de *omnivoor-univoor argumentatie*. Bina en Ijdens stellen: “Bourdieu’s triple distinction between ‘le goût de liberté’ (bourgeoisie), ‘le goût modeste’ (middle class) and ‘le goût de nécessité’ (working class) is no longer sufficient.”¹² Er is geen verschil tussen de massa en de elite, maar tussen de cultureel actieve mensen (de culturele omnivoren) en de cultureel niet-actieve mensen (de culturele univoren).¹³ De distinctie bestaat dus nog steeds; niet meer tussen de klassen, maar tussen individuen. Naast de homologie argumentatie en de omnivoor-univoor argumentatie is er volgens Chan en Goldthorpe een derde theorie die de *individualisatie argumentatie*,¹⁴ wordt genoemd. Bij deze vorm zijn andere structurele factoren verantwoordelijk voor de culturele interesse, bijvoorbeeld de leeftijd, het geslacht of de etniciteit. De culturele interesse is een persoonlijke keuze en niet in te delen volgens een beroepsgroep, een sociale klasse of een hoger of lager participatieniveau.

In het onderzoek van Peterson staat de homologie argumentatie centraal, of zoals hij het noemt, het snob-sloeber systeem.¹⁵ Volgens hem is dit systeem niet langer toepasbaar in de huidige maatschappij. Een snob is iemand die per definitie bepaalde lage of populaire kunsten uitsluit omdat die niet passen bij zijn/haar levensstijl. Een sloeber is niet geïnteresseerd in kunst en heeft geen voorkeur of mening over kunst.¹⁶ Peterson zet in zijn onderzoek het beroep van zijn respondenten af tegen hun culturele interesse en concludeert dat cultureel actieve mensen, de omnivoren, in tegenstelling tot de snobs, niet in staat zijn om één soort kunst als favoriet aan te wijzen. Ze zijn

---

¹⁰ Eigen vertaling van *homology argument*

¹¹ Chan en Goldthorpe, 169.

¹² V. Bina en T. Ijdens, *Social participation and cultural policy: a position paper* (Den Haag: Ministerie OCW, 2008), 3.

¹³ Ibidem, 3.

¹⁴ Eigen vertaling van *individualization argument*

¹⁵ Eigen vertaling van *snob-slob system*.

¹⁶ Richard Peterson, “Understanding audience segmentation: From elite and mass to omnivore and univoor,” *Poetics* 21 (1992): 245.

geïnteresseerd in allerlei verschillende soorten kunst, dus sluiten ze geen kunsten uit, maar staan er juist open voor. De cultureel inactieve mensen, de univoren, zijn geen sloebers die geen mening hebben, maar zijn wel in staat een favoriet aan te wijzen. Ze vissen uit een beperkte vijver en zijn enkel geïnteresseerd in bepaalde vormen van (populaire) kunst, maar hebben wel degelijk een mening over wat ze aanstaat en wat niet. Peterson beschrijft de culturele univoor als volgt: *The most descriptive appellation for those near the base of the pyramid would seem to be 'univore', suggesting that, unlike the high status 'omnivore', members of this group tend to be actively involved in just one, or at best just a few, alternative aesthetic traditions.*¹⁷ Peterson concludeert dat het beroep van de respondenten niet per definitie bepaalt of ze culturele omnivoren of univoren zijn.

Peterson en Kern noemen de univoor niet een keer in hun artikel, hun gehele onderzoek gaat over de omnivoor. Ik heb er toch voor gekozen om dit onderzoek te behandelen, omdat het een goed voorbeeld is van de meeste andere onderzoeken die wel spreken over de culturele omnivoor, maar niet over de culturele univoor. Opnieuw worden de definities snob en sloeber gebruikt, zoals in het eerdere onderzoek van Peterson. Peterson en Kern onderzoeken of de ommekeer van snobs naar omnivoren een trend is van de laatste jaren en of deze trend zich door gaat zetten.¹⁸ Zij stellen: *"As we understand the meaning of omnivorous taste, it does not signify that the omnivore likes everything indiscriminately. Rather, it signifies an openness to appreciate everything."*¹⁹ De omnivoor houdt dus niet per definitie van alle kunst, maar staat wel overal voor open. In het onderzoek zetten Peterson en Kern de leeftijd van de respondenten af tegen hun culturele interesse. Ze concluderen dat de respondenten met een hogere leeftijd eerder onder de definitie snob vallen dan onder de definitie omnivoor. Een logische gevolgtrekking van deze conclusie is dat de snobs uiteindelijk òf zullen uitsterven òf zullen veranderen in omnivoren.

In het artikel van Chan en Goldthorpe staat de volgende definitie van de culturele univoor: *"We do indeed find an omnivorous type of cultural consumer, with relatively high levels of consumption of both high and popular cultural forms; and at the same time a univorous type with consumption apparently limited to only more popular genres."*²⁰ Volgens Chan en Goldthorpe is de culturele univoor over het algemeen lager opgeleid dan de culturele omnivoor en heeft een lagere sociale status. Hij/zij komt niet vaak met kunst in aanraking en als dat wel het geval is, blijft dit beperkt tot de meer populairdere vormen van kunst.²¹ Chan en Goldthorpe zetten in hun onderzoek de sociale klasse, de sociale status en het opleidingsniveau van de respondenten af tegen hun

---

¹⁷ Ibidem, 254.

¹⁸ Richard Peterson en Roger Kern, "Changing Highbrow Taste: From snob to omnivore," *American Sociological Review* 61 (1996): 902.

¹⁹ Ibidem: 904.

²⁰ Chan en Goldthorpe, 172.

²¹ Ibidem, 172.

culturele interesse. Ze concluderen dat het opleidingsniveau en de sociale status de belangrijkste factoren zijn die het verschil maken tussen de omnivoor en de univoor. De sociale klasse heeft daar geen invloed op.²² Daarnaast pleiten Chan en Goldthorpe voor een bredere terminologie. De omnivoor en univoor termen zijn niet toereikend om alle consumenten in te kunnen delen.²³ Eén van de soorten die Chan en Goldthorpe introduceren is de paucivoor: *“They [paucivores] consume not all or just one form of what is on offer but, rather, modest amounts within a somewhat limited range of possibilities.”*²⁴ De paucivoor houdt niet van alles, en niet van maar één soort kunst, maar houdt van bepaalde soorten kunst een beetje.

Welke definitie wordt in het eigen onderzoek gehanteerd? In het onderhavige onderzoek wordt niet gevraagd naar het opleidingsniveau en de sociale status van de respondenten, omdat de culturele univoor niet per definitie laag opgeleid is. Er wordt enkel gevraagd naar de frequentie van kunstparticipatie. In dit onderzoek is een respondent een culturele univoor als hij/zij minder dan vier keer per jaar, bewust uit huis gaat om te participeren in kunst. Ik gebruik het woord ‘bewust’ om aan te geven dat participatie actief moet zijn, er moet een kaartje zijn gekocht of er moet tijd voor vrij zijn gemaakt. Dat iemand toevallig bij Resto VanHarte een podiumkunstvoorstelling meemaakt, telt niet mee als actieve kunstparticipatie. De term ‘uit huis’ is gebruikt om televisie kijken uit te sluiten van kunstparticipatie. Ik maak bij deze definitie geen onderscheid tussen hoge en lage kunst. Omdat ik tijdens mijn literatuuronderzoek geen ander onderzoek heb gevonden waarbij specifiek de culturele univoor als respondent fungeerde, heb ik deze definitie zelf opgesteld.

De definitie van de culturele omnivoor en univoor is in de loop van de jaren veranderd en uitgebreid. Het lijkt alsof het verschil tussen elite-massa, snob-sloeber en omnivoor-univoor enkel ligt in de terminologie. Toch is dit niet helemaal het geval. Waar vroeger de elite zich slechts interesseerde in de hoge kunsten, is de culturele omnivoor geïnteresseerd in alle kunsten. De distinctie tussen de kunsten valt, in het geval van de culturele omnivoor, weg. Voor de culturele univoor geldt de distinctie wel degelijk; hij/zij heeft, volgens Peterson en Kern, geen brede culturele interesse. Het tweede grote verschil is dat klasse of beroepsgroep niet bepaalt of iemand een culturele omnivoor of univoor is. Wat wel geldt, is dat er van de hogere sociale klassen verwacht wordt dat zij een zekere interesse tonen in de kunsten. Chan en Goldthorpe stellen: *“Distinctive cultural consumption [...] is a means of establishing and maintaining status that is favored by occupational groupings within generally more advantaged classes whose balance of cultural and economic resources is better suited to such a strategy than to one base upon conspicuous material*

---

²² Ibidem, 181.

²³ Ibidem, 185.

²⁴ Ibidem, 176 [eigen toevoeging].

consumption.”²⁵ Participeren in kunst wordt, ondanks het verlies van draagvlak, nog steeds gezien als een sociaal wenselijk fenomeen. Kunstparticipatie verhoogt de sociale status en daarom is het logisch dat de culturele univoor lager in sociaal aanzien staat dan de culturele omnivoor.

Tegen welke problemen liepen de onderzoekers aan bij het onderzoeken en definiëren van de culturele univoor? In het onderzoek van Peterson komt naar voren dat de data die hij gebruikt om zijn argumentatie te ondersteunen niet helemaal past bij zijn eigen definitie van de culturele univoor. Deze data is het resultaat van eerdere onderzoeken en is vooral gericht op de omnivoor en daarom kan hij niet werkelijk iets te zeggen over de univoor.²⁶ Peterson en Kern richten zich in hun onderzoek enkel op de omnivoor. Chan en Goldthorpe geven een definitie van de univoor, maar concluderen dat de term univoor niet toereikend is voor alle consumenten die onder deze definitie vallen. Ze pleiten voor een bredere terminologie. Hoe kan ik in het eigen onderzoek deze problemen voorkomen? Allereerst richt ik mij specifiek op de culturele univoor en zal mijn vragen hierop aanpassen, dus de data zal wel degelijk passen bij dat wat ik wil onderzoeken. Ten tweede ga ik de moeilijke vraag niet uit de weg, zoals zoveel andere onderzoeken lijken te doen. Ik wil de culturele univoor vinden, bevragen en onderzoeken. Ik kan enkel aan het eind van mijn onderzoek concluderen of me dat is gelukt. Tot slot probeer ik te letten op de verschillende vormen die er bestaan tussen de culturele univooren. Kom ik ook de paucivoor tegen? Of zijn de termen univoor en omnivoor toereikend genoeg?

Verbondenheid

In de onderzoeksvraag wordt de term affectieve binding genoemd. Waar komt deze term vandaan en wat betekent het precies?

Christian Bröer beschrijft in de lezing, *Regisseurs van cohesie, een lezing*, de geschiedenis en definitie van het begrip sociale cohesie. Het begrip duikt als eerste op in de Welzijnsnota, in 1994, als vervanging van het begrip sociale stabiliteit. Op dat moment is de betekenis van het begrip nog vaag, zodat de verschillende politieke partijen, zonder veel strijd, accepteren dat het begrip wordt gebruikt in nota's en beleidsdocumenten. Een jaar later wordt het gebruikt in de troonrede, wat volgens Bröer een belangrijk aanwijzing is dat het begrip: “...tot in de hoogste politieke kringen was doorgedrongen en op brede instemming kon rekenen.”²⁷ Het begrip wordt als onproblematisch en onmisbaar doel gepresenteerd en wordt vanaf dat moment in bijna alle troonredes gebruikt. De betekenis van het begrip verandert: sociale cohesie als tegenhanger van uitsluiting, als deel van de infrastructuur,

---

²⁵ Ibidem, 186.

²⁶ Peterson, 253.

²⁷ Christian Bröer, “Regisseurs van Cohesie, lezing” in *Sociale cohesie en cultuureducatie, verslag debat 19 juni 2001* (2001): 7.

als onderdeel van vrijwilligerswerk en participatie, als voorwaarde voor sociale samenhang en als wenselijk toekomstbeeld.

Omdat de betekenis per jaar verschilt, is het voor de uitvoerende partijen niet duidelijk wat de inhoudelijke invulling is van het begrip. Het NWO heeft tientallen wetenschappers, onder andere Christian Bröer zelf, gevraagd een definitie op te stellen. Bröer beschrijft het begrip aan de hand van vier bindingen: de economische, politieke, affectieve en cognitieve binding. Mensen kunnen niet overleven zonder elkaar hulp, ze zijn met elkaar verbonden. Bröer stelt: *“Welke krachten brengt mensen bijeen en welke krachten houden hen bij elkaar? Mensen zijn altijd op elkaar aangewezen.”*²⁸ De economische binding staat voor de afhankelijkheid van mensen in productie en distributie van goederen. De politieke binding staat voor de bescherming tegen geweld en de rol van de staat hierin. De laatste twee bindingen, affectief en cognitief, horen bij elkaar: *“Solidariteit, identificatie en de bindende kracht van normen en waarden kunnen uiteengelegd worden in twee onderdelen.”*²⁹ De affectieve binding staat voor de verbondenheid die mensen voelen ten opzichte van elkaar en hun omgeving. De cognitieve binding staat voor de gedeelde veronderstellingen, verwachtingen, strevingen en alledaagse kennis van het sociale leven. Bröer sluit zijn lezing af met een toekomstblik op Nederland. In Nederland heerst de angst voor het uiteenvallen van de maatschappij, het wegvallen van de sociale cohesie. Volgens Bröer hoeven ons hierover niet druk te maken: mensen hebben elkaar nodig, samen sta je sterker. Hij concludeert dat de zorgen over sociale cohesie juist een aanwijzing zijn van het bestaan ervan.³⁰

In dit onderzoek wordt het begrip ‘kunst’ verkleind tot ‘podiumkunsten’ en het begrip ‘sociale cohesie’ verkleint tot ‘affectieve binding’. De affectieve binding staat centraal, omdat deze het beste aansluit bij de doelstelling van Resto VanHarte. Maar wat is Resto VanHarte precies?

Resto VanHarte

Resto VanHarte is een eetgelegenheid in de wijk waar mensen van verschillende leeftijden, religies en culturen samen komen eten. Resto VanHarte werkt samen met lokale organisaties en sleutelfiguren uit de wijk, zoals de wijkagent, dominee, imam of huisarts. Zo leren de buurtbewoners en de sleutelfiguren elkaar in een ontspannen omgeving kennen. Op deze manier investeert Resto in het vergroten van leefbaarheid in wijken en steden.

---

²⁸ Ibidem, 8.

²⁹ Ibidem, 8.

³⁰ Ibidem, 10.

Het eerste restaurant werd geopend in 2005, in Den Haag. Er zijn op dit moment vijftientig vestigingen in zeventien steden en er worden elk jaar nieuwe vestigingen geopend. Honderden gasten eten elke week een voedzame, goedkope en gezonde driegangen maaltijd, wat uitkomt op 90.000 maaltijden per jaar. Het personeel van Resto bestaat uit een restaurantmanager, de gastheer of -vrouw van de avond, een horecacoördinator en vrijwilligers; mensen in een re-integratie of reclasseringsproject, stagiaires en enthousiastelingen. Stichting VanHarte is opgericht door enkele grondleggers van Artsen Zonder Grenzen, betrokken ondernemers en kunstenaars. Het bestuur van de stichting bestaat uit Fred Beekers (directeur), Joop Hamelynck (operationeel bestuurder) en Thea Baltussen (financieel bestuurder). Naast het bestuur heeft de stichting een Raad van Toezicht en een Comité van Aanbeveling.³¹

Resto VanHarte wil sociale eenzaamheid tegen gaan en mensen uit hun sociaal isolement halen. Op de website van Resto VanHarte staat het volgende: *“Samen eten verbindt. Daar gelooft Resto VanHarte heilig in. Resto VanHarte heeft de overtuiging dat maatschappelijke integratie, participatie en samenhang begint bij de mens zelf, zijn straat en zijn wijk.”*³² Het woord ‘verbinden’ is een sleutelwoord in de visie en acties van Resto VanHarte. Daarom staat in dit onderzoek de invloed van podiumkunsten op de affectieve binding, dat staat voor het gevoel van verbondenheid, centraal. Volgens Resto leidt verbondenheid tot sociale integratie, participatie en samenhang.

De Resto VanHarte in de krachtwijk Kanaleneiland verzorgt een cultureel/kunstzinnige en maatschappelijk/sociale programmering tijdens het eten. Theater-, dans- of muziekgroepen uit de buurt en omstreken worden uitgenodigd om op te treden tijdens en na het eten. De maatschappelijk/sociale programmering bestaat vaak uit presentaties van mensen die werken in de wijk. De restaurantmanager, en tevens ook de programmeur, is Jolanda Panis.

Het doel van Resto VanHarte is mensen verbinden en sociale cohesie bewerkstelligen. De culturele/kunstzinnige programmering zou hierbij een belangrijke rol kunnen spelen. Wat zegt Matarasso over de invloed van kunst op sociale cohesie?

Het menu.

³¹ www.restovanharte.nl, 04-05-2011.

³² <http://www.restovanharte.nl/onze-restos>, 04-05-2011 .

Nut of ornament?

François Matarasso beschrijft in zijn onderzoekverslag, *Use or Ornament?*, het resultaat van zijn onderzoek naar de sociale voordelen van participatie in kunst. Matarasso richt zich specifiek op respondenten die direct hebben meegewerkt en geparticipeerd in het tot stand komen van een kunstwerk of voorstelling. Volgens Matarasso is dit soort onderzoek hard nodig, omdat de steun voor de kunsten begint terug te lopen. Kunst weigert gecontroleerd en beheerst te worden door de staat, met als direct gevolg dat de staat zich niet meer verantwoordelijk voelt voor kunst. Kunst is geen onderdeel meer van de samenleving. Bovendien wordt er erg veel onderzoek gedaan naar de economische waarde van kunst, maar de belangrijkste waarde, de sociale waarde, wordt overgeslagen. Matarasso stelt dat het tijd is voor onderzoek dat aantoonst wat het effect is van kunst op de sociale cohesie en hoe de staat en de samenleving hiervan kunnen profiteren.³³

Het onderzoek van Matarasso is gebaseerd op zestig kunstprojecten waarin participatie een rol heeft gespeeld. Deze projecten vonden plaats in Groot-Brittannië, IJsland, Verenigde Staten en Australië, in steden, dorpen en op het platteland. Ongeveer zeshonderd participanten zijn geïnterviewd en 510 interviews zijn gebruikt voor het onderzoek. Deze respondenten kwamen veelal uit de onderlaag van de samenleving en voor velen was dit de eerste keer dat ze in aanraking kwamen met kunst. De belangrijkste resultaten heeft Matarasso opgedeeld in zes thema's: persoonlijke ontwikkeling, sociale cohesie, *community empowerment*, lokaal imago en identiteit, verbeelding en visie en tot slot, gezondheid en voorspoed. In dit theoretische kader wordt alleen het onderdeel sociale cohesie besproken.³⁴

Hoofdstuk 4 in *Use or Ornament?* gaat over de effecten van participatie in kunst op de sociale cohesie. Matarasso legt uit welke betekenis van sociale cohesie in zijn onderzoek wordt gehanteerd: *"In this report, the term describes a broad goal of public policy – the promotion of stable, co-operative and sustainable communities."*³⁵ Volgens Matarasso kan participatie in de kunsten; het sociaal isolement verminderen, een sociaal netwerk binnen een gemeenschap creëren, de tolerantie voor elkaar vergroten, begrip voor elkaars culturen vergroten, het contact verbeteren tussen mensen met een verschillende culturele achtergrond, het contact tussen verschillende generaties verbeteren, slachtoffers en daders helpen bij het onderkennen van misdaden en een middel zijn bij rehabilitatie en integratie van gedetineerden. De laatste twee effecten zijn niet relevant voor dit onderzoek, maar de eerste zes wel. Deze zes effecten worden in het hoofdstuk 'Resultaten' vergeleken met de resultaten van het eigen onderzoek.

---

³³ Matarasso, 1.

³⁴ Ibidem, 7-12.

³⁵ Ibidem, 26.

Volgens Matarasso heeft 91% van de respondenten nieuwe vrienden gemaakt. Ongeveer de helft, 54%, heeft geleerd over andere culturen en 84% is geïnteresseerd geraakt in iets dat ze nog niet kenden.³⁶ De kunstprojecten hebben mensen bij elkaar gebracht, iets dat, volgens Matarasso, in steden en dorpen niet eenvoudig is om te doen. De respondenten voelen zich minder geïsoleerd in hun woonplaats. Het sociaal isolement is verminderd en er is een gemeenschapsgevoel ontstaan binnen steden, dorpen en wijken. Daardoor was het eenvoudiger voor de respondenten om zich deel te voelen van de gemeenschap en zich in te zetten voor die gemeenschap. Deze respondenten hebben elkaar leren kennen en hebben nauw met elkaar samengewerkt. De tolerantie voor elkaars cultuur, religie en leeftijd is daardoor vergroot. Tot slot hebben de kunstprojecten de wereld van de respondenten vergroot.³⁷

Matarasso stelt in zijn conclusie dat: *“Participatory arts projects are wholly in accord with these new, inclusive approaches to community and social development, and have a great contribution to make. All that matters is to look beyond the surface, to see not only an amateur drama production or a video project, but also the positive social change which is being facilitated.”*³⁸ Matarasso vindt, net als Aristoteles, dat kunst een positief effect heeft op de mens en, als gevolg daarvan, een positief effect heeft op de samenleving. Aristoteles richt zich echter op het emotionele effect en Matarasso op het sociale.

Geen onderzoek ontsnapt aan kritiek en dat geldt ook *Use or Ornament?* De positieve resultaten zullen zeker beïnvloed zijn door de keuze van de respondenten. Voor velen was dit de eerste keer dat ze in aanraking kwamen met kunst en zij waren dus niet in staat te vergelijken en kritisch te reflecteren op de projecten. De projecten lagen dicht bij de comfortzone van de respondenten en dit zal de resultaten positief hebben beïnvloed. Er is niet gekozen voor één soort project, in één soort stad of dorp. De factoren zijn niet hetzelfde en de resultaten zijn dus moeilijk met elkaar te vergelijken.³⁹ Tot slot is er één belangrijke factor niet ingecalculeerd. Is er een band ontstaan tussen de participanten, omdat ze aan een kunstproject meededen, of had eenzelfde band kunnen ontstaan als ze waren gaan sporten? Wat is het effect van kunst op de sociale cohesie?⁴⁰

In mijn eigen onderzoek probeer ik de fouten van Matarasso te voorkomen. De resultaten van mijn onderzoek wil ik wel vergelijken met die van Matarasso, dus een zekere overeenkomst is

---

³⁶ Ibidem, VI.

³⁷ Ibidem, 26-32.

³⁸ Ibidem, 85.

³⁹ Marloes de Ridder, *Sociale cohesie en cultuurparticipatie. Onderzoek naar de vermeende invloed van kunst op sociale verbindingen in de samenleving* (Masterscriptie Kunstbeleid en -management, Universiteit van Utrecht, 2010), 26-28.

⁴⁰ Bina en Ijdens, 8.

noodzakelijk. Ook in het eigen onderzoek is gekozen voor respondenten die zelden tot nooit in aanraking komen met kunst. Ik zal dus rekening moet houden met het feit dat de respondenten minder goed in staat zijn te reflecteren op de programmering. Ik heb er echter wel voor gekozen om mijn onderzoek te beperken tot één stad, één podium, één soort kunst. Tot slot besteed ik aandacht aan de moeilijke vraag wat het effect is van kúnst op de sociale cohesie. De missie van Resto VanHarte is om mensen bij elkaar te brengen en de sociale setting van het restaurant is hierop aangepast. Deze setting zal van invloed zijn op de resultaten. Door de beide soorten programmeringen met elkaar te vergelijken, kan gekeken worden of de sociale setting een dergelijke sterke invloed uitoefent op het publiek dat de invloed van de programmering wegvalt. Ik probeer, met behulp van expertinterviews, antwoord te krijgen op de vraag wat het verschil is tussen de maatschappelijk/sociale en cultureel/kunstzinnige programmering van Resto VanHarte om te kunnen bekijken op welke manier de sociale setting, die tijdens beide programmeringen hetzelfde is, de resultaten heeft beïnvloed.

Afsluiting

In dit theoretisch kader zijn drie deelvragen besproken en beantwoord: 1) *Wat is, volgens de theorie, de invloed van podiumkunsten op affectieve binding?* 2) *Wat is de affectieve binding?* en 3) *Wie is de culturele univoor?* De culturele univoor is laag opgeleid en heeft een lagere sociale status. Hij/zij participeert minder dan vier keer per jaar actief en bewust in kunst en zijn/haar culturele interesse blijft beperkt tot de meer populairdere vormen van kunst. De affectieve binding staat voor het gevoel van verbondenheid die mensen voelen ten opzichte van elkaar of hun omgeving. Tot slot illustreren de theorieën van Plato en Aristoteles en het onderzoek van Matarasso dat kunst wel degelijk een effect heeft op de mens. Of de consequentie van dit effect positief of negatief is hangt af van het perspectief van de wetenschapper. Matarasso laat zien dat participatie in kunst een groot positief effect kan hebben op de sociale cohesie.

De volgende stap is het afbakenen van de onderzoeksmethode. Wat is het plan van aanpak om antwoord te krijgen op de onderzoeksvraag?

Methode

In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van de kwalitatieve onderzoeksmethode. Uwe Flick, *An Introduction to Qualitative Research* (2009), stelt dat de kern van de kwalitatieve methode uit drie uitgangspunten bestaat: 1) het herkennen en analyseren van verschillende perspectieven, 2) onderkennen dat de onderzoeker deel is van het onderzoek en het resultaat, en 3) gebruik maken van verschillende methodes en benaderingen.⁴¹ William Foddy, *Constructing questions for interviews and questionnaires* (1993), ziet deze uitgangspunten juist als de zwakke kanten van de kwalitatieve onderzoeksmethode. De analyse en interpretatie is volgens Foddy niet betrouwbaar, omdat de selectie van de gekozen data niet te controleren is. De onderzoeker oefent invloed uit op de resultaten, omdat hij/zij bepaalt wat wordt gerapporteerd en wat niet. Ook de respondent wordt beïnvloed door de onderzoeker, alleen al doordat er een onderzoek wordt uitgevoerd. Tot slot, kwalitatief onderzoek is niet generaliseerbaar en herhaalbaar en er kunnen dus geen algemene conclusies uit worden getrokken.⁴² Waarom is er dan toch voor de kwalitatieve onderzoeksmethode gekozen? Omdat in de kwalitatieve onderzoeksmethode niet de herhaalbaarheid of generaliseerbaarheid, maar het onderzoeksobject centraal staat. Het doel van dit onderzoek is om meningen, emoties en ervaringen van de culturele univoor te beschrijven. De kracht zit in het specifieke, niet in het algemene.

Perspectief, ontwerp en benadering

Om tot de juiste methode te komen, zijn, volgens Flick, een aantal stappen noodzakelijk. Wat is het discursieve perspectief van het onderzoek, het onderzoeksontwerp en de benadering?

Het discursieve perspectief van dit onderzoek is symbolisch interactionisme.⁴³ Bij symbolisch interactionisme wordt de subjectieve mening en het betekenisgevingproces bestudeerd. Hoe vormen mensen een mening? Wat heeft een mens nodig om een mening te vormen? Volgens Flick worden mensen aangetrokken door dingen die betekenisvol voor ze zijn. Vervolgens wordt er een mening gevormd door interactie met de omgeving. Tot slot kan de mening worden veranderd en genuanceerd door het eigen interpretatieve vermogen.⁴⁴

---

⁴¹ Uwe Flick, *An introduction to Qualitative Research* (Londen: Sage, 2009), 14.

⁴² William Foddy, *Constructing questions for interviews and questionnaires* (Cambridge: Cambridge University Press, 1993), 16.

⁴³ Eigen vertaling van *symbolic interactionism*.

⁴⁴ Flick, 57-59.

Het onderzoeksontwerp dat het beste aansluit bij dit onderzoek is de casestudie. Het doel van de casestudie is om een nauwkeurige beschrijving te geven van de gekozen case. In dit onderzoek bestaat de case uit de bezoekers van Resto VanHarte.⁴⁵ Echter, de casestudie wil meer dan alleen een beschrijving geven, het wil algemene theorieën toetsen in de praktijk door een typerende case te nemen waaruit generaliseerbare conclusies getrokken kunnen worden. Maar, zoals al eerder werd geconstateerd, generalisatie is een valkuil van kwalitatief onderzoek.⁴⁶ Daarom is ervoor gekozen om de resultaten van de casestudie te vergelijken met de onderzoeksresultaten van Matarasso. Daarbij wordt wel rekening gehouden met het feit dat het gaat om een kleine groep mensen die op een bepaald moment, in een bepaalde setting zijn geïnterviewd. Uit de case zelf kunnen geen generaliseerbare conclusies worden getrokken. Maar door de theorie en de praktijk met elkaar te vergelijken, kunnen de generaliseerbare conclusies van Matarasso worden aangescherpt en aangepast. Bovendien kan de case nieuwe inzichten bieden over de culturele omnivoor en univoor.

De laatste stap is de benadering. Er is gekozen voor participant observatie,⁴⁷ omdat de onderzoeker in deze benadering deel uit maakt van het veld. Hij/zij observeert de respondent in zijn natuurlijke 'habitat'.⁴⁸ De eerste stap van het proces is het deelnemen; de onderzoeker wordt participant en krijgt toegang tot het onderzoeksveld en de mensen in dat veld. De tweede stap is concretisering; de nuttige aspecten van het onderzoeksveld worden nader onderzocht. Ook het observatieproces loopt langs dezelfde lijn: in het begin zal de onderzoeker vooral bezig zijn met het observeren van alles dat hij/zij tegenkomt in het veld, in de tweede fase zal de onderzoeker zich focussen op die aspecten van het veld die interessant zijn voor het onderzoek en die helpen om de onderzoeksvraag te beantwoorden.⁴⁹ Voor het eigen onderzoek zijn soortgelijke stappen uitgevoerd: eerst ben ik een avond bij Resto VanHarte gaan eten om een indruk te krijgen van de locatie, de medewerkers en de gasten. Vervolgens heb ik observatiepunten uitgeschreven, zodat ik tijdens de tweede fase, de interview- en observatiefase, de observatie gericht kan uitvoeren. Flick benoemt een belangrijke valkuil; de onderzoeker moet de afstand bewaken, anders bestaat het gevaar dat hij/zij de mening overneemt van de andere participanten.⁵⁰

---

⁴⁵ Ibidem, 134.

⁴⁶ Ragin, Charles en Howard Becker. *What is a case? Exploring the foundations of social inquiry*. (Cambridge: Cambridge University Press, 1992): 105-118.

⁴⁷ Eigen vertaling van *participant observation*.

⁴⁸ Flick, 226.

⁴⁹ Ibidem, 229.

⁵⁰ Ibidem, 229.

Interview en observatie

Wat betekenen deze theoretische beschouwingen voor de praktische uitvoering van dit onderzoek? Resto VanHarte is een uitstekende plek om de culturele univoor in een culturele setting te interviewen. De mening van dit publiek staat centraal en er zullen korte interviews worden gehouden met ongeveer veertig gasten. Omdat de publiekssamenstelling per avond kan verschillen zal ik vier avonden langs gaan en op elke avond zal ik rond de tien mensen interviewen. Twee avonden hebben een cultureel/kunstzinnige programmering, één avond heeft een maatschappelijk/sociale programmering en één avond heeft geen programma. Op deze manier kunnen de antwoorden worden vergeleken en kan specifiekere worden onderzocht wat het effect is van de podiumkunsten op de affectieve binding. De interviews zullen kort zijn, om de mensen niet te lang te storen tijdens hun eten. Er zal om die reden ook geen enquête worden uitgedeeld. De interviews worden opgenomen en getranscribeerd.⁵¹ Naast interviews zullen de reacties van de bezoekers op het programma worden geobserveerd. Op die manier is dit onderzoek niet alleen afhankelijk van de antwoorden van de culturele univoor.

In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van de etnografische interviewmethode: *“It’s best to think of ethnographic interviews as a series of friendly conversations into which the researcher slowly introduces new elements to assist informants to respond as informants.”*⁵² Deze interviewmethode sluit nauw aan bij de benadering van dit onderzoek, de participant observatie. De meeste gasten van Resto VanHarte kennen hun tafelgenoten niet, ze gaan bij vreemden aan tafel zitten. Het gesprek komt tot stand door interesse te tonen in elkaar en in hun omgeving. Een interview op de traditionele manier zou de balans verstoren van dit opbloeiende gesprek. De interviewer kan zich veel beter in het gesprek mengen op een ontspannen manier en vervolgens zijn vragen integreren. Het interview wordt daardoor spontaan en informeel en de antwoorden zullen minder gestuurd of sociaal wenselijk zijn. Omdat het ethisch niet verantwoord is om respondenten te interviewen zonder dat ze weten dat ze geïnterviewd worden, is een introductie van de onderzoeker en het onderzoek noodzakelijk. De kunst is om de ontspannen sfeer terug te brengen in het gesprek en daardoor de respondent op zijn/haar gemak te stellen.

Een valkuil van het etnografische interview is dat het té informeel zou kunnen worden, waardoor er geen antwoord meer wordt gegeven op de vraag. Dit is te voorkomen door allereerst te vragen of er een interview mag worden gehouden. Ten tweede introduceert de onderzoeker zichzelf en het onderzoek in alledaagse taal, zodat de respondent zich niet geïntimideerd voelt door de

---

⁵¹ De getranscribeerde interviews staan in Bijlage I, de observatiebladen in Bijlage II.

⁵² Flick, 169.

onderzoeker.⁵³ Ten derde kunnen vragen herhaald worden, of op een andere manier gesteld worden en de onderzoeker kan de antwoorden herhalen om te kijken of hij/zij de respondent begrepen heeft.⁵⁴

Vragenlijst en observatielijst

In de vragenlijst concentreer ik me op de drie onderdelen die naar voren komen in de onderzoeksvraag: podiumkunsten, culturele univoor en affectieve binding.⁵⁵ Allereerst stel ik een paar introducerende vragen, om de respondent op zijn gemak te stellen en om te achterhalen of hij/zij vaker bij Resto komt en contact heeft met mensen buiten de eigen leeftijdsgroep en cultuur. Vervolgens stel ik vraag 3: “Gaat u wel eens naar het theater, cabaret, musicals, tentoonstellingen?” om te achterhalen of de respondent een culturele univoor is of niet. Ik houd daarbij de definitie aan zoals geformuleerd in het theoretisch kader. Daarna vraag ik naar het programma: Heeft het programma indruk gemaakt, spreekt het thema aan, wat verwacht/vindt de respondent van het programma?

Dan komt de affectieve binding ter sprake: wat is de invloed van het programma op de interactie met de tafelgenoten? Helpt het programma om de verbondenheid tussen de bezoekers te vergroten? Deze laatste vraag stel ik niet direct, omdat het een moeilijke vraag is om te beantwoorden. In plaats daarvan constateer ik uit de mate en kwaliteit van de interactie, de mate van verbondenheid. Mensen die op een positieve manier met elkaar praten en elkaar leren kennen, voelen zich verbonden met elkaar, ze maken deel uit van één groep. Tot slot probeer ik te achterhalen wat het verschil is tussen de maatschappelijk/sociale en de cultureel/kunstzinnige programmering en ben ik benieuwd naar de ideeën van de bezoekers. Missen zij iets in het programma?

De observaties zijn enerzijds bedoeld als aanvulling op de interviews, anderzijds als extra informatiemiddel om de vragen te beantwoorden. De respondent zelf, de omgeving en de reacties op de programmering worden geobserveerd: Blijven mensen na afloop zitten, hoe lang blijven ze zitten en praten ze met elkaar na over het programma? Hoeveel mensen wisselen van tafel? Observatie is vooral belangrijk voor de avonden zonder culturele programmering. Ik kan dan niet vragen naar de mening van de respondenten over het programma, ik kan enkel observeren hoeveel mensen er zijn en hoe lang er wordt nagepraat.

---

⁵³ Ibidem, 169-170.

⁵⁴ Foddy, 185-187.

⁵⁵ De volledige vragenlijst staat in Bijlage III.

Afsluiting

In dit hoofdstuk is de methode, het ontwerp, het perspectief en de benadering besproken. Met behulp van de etnografische interviewmethode zullen de gasten van Resto VanHarte worden geïnterviewd. Daarnaast zullen ze worden geobserveerd, volgens de regels van participant observatie. De volgende stap is het bespreken van de resultaten en het bediscussiëren van de methode en de theorie. Is de juiste methode gekozen en wat is er uit het onderzoek gekomen?

Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het eigen onderzoek besproken. De resultaten zijn verdeeld in primaire en secundaire resultaten en er wordt een onderscheid gemaakt tussen observatie- en interviewresultaten. Allereerst worden de gegevens uit de observaties per avond besproken: hoeveel mensen waren aanwezig en hoeveel mensen zijn geïnterviewd? Daarna worden de cultureel/kunstzinnige avonden vergeleken met de maatschappelijk/sociale avond en de avond zonder programma. Is er een duidelijk verschil tussen de avonden? Vervolgens worden de resultaten met betrekking tot de vierde deelvraag besproken: *Hoe beschrijft de culturele univoor de invloed van podiumkunsten op de affectieve binding?* Ten slotte worden de resultaten van dit onderzoek vergeleken met de resultaten van het onderzoek van Matarasso en wordt er kort ingegaan op het verschil en de overeenkomsten tussen de culturele univoor en het publiek van Resto VanHarte.

Secundaire informatie uit observatie

De onderstaande informatie komt uit de observaties die ik heb gedaan op de avonden zelf. Deze zijn uitgesplitst per avond en er wordt geen onderscheid gemaakt tussen de reacties van de culturele univoren en omnivoren.

Op 12 april 2011 zijn er veertig gasten aanwezig, met een gemiddelde leeftijd van ongeveer veertig jaar. Er zijn zeventien mensen aanwezig van een woningcorporatie uit Tilburg, de rest van de gasten is alleen gekomen, maar sommige kennen elkaar van eerdere avonden. Het cultureel/kunstzinnige programma wordt verzorgd door een donkere zangeres, die pop, soul en jazznummers zingt, tussen de gangen door. Ik heb in totaal tien mensen geïnterviewd; interview 1 is met 2 mannen (meneer A en B: meneer B is culturele univoor), interview 2 is met één man en drie

Er wordt nagedanst.

vrouwen (meneer A en mevrouw B, C en D: allemaal culturele univoor) en interview 3 is met één vrouw en drie mannen (mevrouw A en meneer B, C en D: A, B en C zijn culturele univoor). Vijf van de tien respondenten komen uit de buurt en zes van de tien komen regelmatig tot vaak bij Resto eten, dat wil zeggen dat ze meer dan twee keer in de maand langs komen. Twee van de tien komen soms (minder

dan één keer in de maand) en twee zijn er voor de eerste keer.

De bezoekers praten door de muziek heen, over wat ze van de muziek en de zangeres vinden. Deze reacties blijven beperkt tot uiterlijk commentaar: ze vinden dat de muziek te hard staat of dat de zangeres wel of niet mooi kan zingen. Er zijn weinig tot geen inhoudelijke reacties op het programma. Ongeveer tien mensen blijven na afloop van het eten zitten. De zangeres zingt nog zes nummers en de overgebleven gasten, plus de vrijwilligers, dansen samen op de muziek. Na ongeveer dertig minuten stopt het optreden en gaat iedereen naar huis. Geen van de mensen wisselt van tafel, maar de groep die is overgebleven, is zeker gebleven vanwege de muziek. Er wordt niet nagesproken, maar nagedanst.

Op 19 april 2011 zijn er vijftien gasten aanwezig, met een gemiddelde leeftijd van ongeveer vijftig jaar. Vijfentwintig medewerkers van de Provincie Utrecht helpen mee in de keuken, in het kader van hun teambuildings-dag. Van de vijftien gasten zijn vijf alleen gekomen, de rest in groepjes. Het maatschappelijk/sociale programma staat in het teken van de lente. Een mevrouw vertelt, tussen de gangen door, over bloesem, vruchten, boomgaarden en sap en ze heeft ook een quiz voorbereid. De wijkagent is tevens aanwezig, hij zit tussen de gasten en heeft geen speciale rol. Ik heb in totaal zes mensen geïnterviewd, en één expertinterview gehouden. Interview 1 is met twee vrouwen (mevrouw A en B: mevrouw A is culturele univoor), interview 2 is met twee vrouwen en twee mannen (mevrouw A en B en meneer C en D: mevrouw B en meneer D zijn culturele univoor) en interview 3 is een expertinterview met een mannelijke vrijwilliger. Drie van de zes respondenten komen uit de buurt. Twee respondenten zijn vaste gasten bij Resto VanHarte, twee zijn er voor het eerst en twee komen af en toe.

De tafels doen in principe enthousiast mee aan de quiz, maar hier en daar wordt er gemopperd. Vooral de mannen vinden het programma niet erg leuk. Niemand blijft na afloop zitten om na te praten over het programma en niemand wisselt van tafel. Het expertinterview is met één van de vaste fotografen van Resto VanHarte, Kanaleneiland. Ik heb hem specifiek gevraagd naar het verschil tussen maatschappelijke/sociale avonden en cultureel/kunstzinnige avonden. De fotograaf komt niet uit de buurt, hij komt heel vaak bij Resto en is geen culturele univoor.

Op 26 april 2011 zijn er zesendertig gasten aanwezig, met een gemiddelde leeftijd van ongeveer veertig jaar. Er zijn veel mensen in groepjes gekomen, een enkeling is alleen gekomen. De cultureel/kunstzinnige programmering wordt verzorgd door het theaterkoor van STUT Wijktheater Utrecht. Tussen elke gang zingt het koor drie liedjes, waarvan sommige bekend zijn en anderen zelf geschreven en gecomponeerd. Het blijft niet bij zingen; er wordt ook geacteerd en voorgelezen. Ik heb in totaal acht mensen geïnterviewd: interview 1 is met vier vrouwen (mevrouw A, B, C en D: geen van allen culturele univoor), interview 2 is met twee vrouwen (mevrouw A en B: allebei

culturele univoor) en interview 3 is eveneens met twee vrouwen (mevrouw A en B: alleen mevrouw A is culturele univoor). Twee van de acht komen uit de buurt en vijf van de acht komen soms bij Resto eten. De andere drie zijn er voor het eerst.

Bijna iedereen zingt of klapt mee met de muziek. De mensen kennen de codes wel, het is

Het STUT-koor.

meestal stil als de zangers vertellen of zingen. Een enkeling praat er doorheen, maar praat dan vaak met de buurvrouw of -man over het koor. De reacties blijven beperkt tot uiterlijke kenmerken, er worden nauwelijks inhoudelijke reacties gegeven. Ongeveer eenendertig mensen blijven na afloop zitten en zingen de laatste vijf nummers mee. Daarna blijven nog vijftien mensen

napraten, binnen en buiten op de stoep. Drie mensen wisselen van tafel.

Op 29 april 2011 zijn er vijftien gasten aanwezig, met een gemiddelde leeftijd van veertig jaar. Bijna iedereen is alleen gekomen. Er is deze avond geen randprogramma. Niemand blijft napraten of wisselt van tafel. Ik heb in totaal drie mensen geïnterviewd en één expertinterview gehouden. Interview 1 is met drie mannen (meneer A, B en C) waarvan twee culturele univoor zijn: meneer A en B. Twee van de drie komen uit de buurt en zij komen soms bij Resto eten. Meneer C komt elke week bij Resto en gaat graag naar het theater en naar concerten. Het expertinterview, interview 2, is met een vrouwelijke vrijwilligster (mevrouw A) die verantwoordelijk is voor de activiteiten met buurtkinderen. Zij is geen culturele univoor, komt niet uit de buurt, maar komt heel vaak bij Resto. Ik heb ook haar specifiek gevraagd naar het verschil tussen avonden met en zonder cultureel/kunstzinnige programmering.

	Gasten	Napraten	Wisselen van tafel	Respondenten	Culturele univoren	Buurtbewoners	Vaste gasten
12 april: Cultureel/kunst programma	40	10 van de 40	0 van de 40	10	8 van de 10	5 van de 10	6 van de 10
19 april: Maatschappelijk/ sociaal programma	15	0 van de 15	0 van de 15	7	3 van de 7	3 van de 6	2 van de 6
26 april: Cultureel/kunst programma	36	31 van de 36	3 van de 36	8	3 van de 8	2 van de 8	0 van de 8
29 april: Geen programma	15	0 van de 15	0 van de 15	4	2 van de 4	2 van de 4	1 van de 4

Tabel 1: Secundaire informatie uit de observaties.

Secundaire informatie uit interviews

De onderstaande informatie komt uit de interviews met alle respondenten, culturele univoren en omnivoren, en is per avond uitgesplitst.

Op 12 april, de avond met een cultureel/kunstzinnige randprogrammering, is geen van de respondenten speciaal voor het programma gekomen. De zes stamgasten zijn gekomen omdat ze altijd bij Resto eten, de twee meneren van de woningbouwcorporatie zijn meegekomen met hun collega's en de rest is gekomen omdat het goed uitkomt en ze zin hebben om bij Resto VanHarte te eten. Het thema spreekt zeven van de tien respondenten aan, één meneer vindt het wel aardig, en twee mensen vinden het helemaal niets. Het is opvallend dat de mening verdeeld is per tafel; als één iemand aan tafel heel enthousiast of helemaal niet enthousiast is, dan steekt hij/zij de rest aan. Tijdens het tweede interview merk ik dat mevrouw C erg enthousiast is over de muziek, maar omdat mevrouw D zo negatief is, durft zij zich niet uit te spreken. Bij sociaal interactionisme, de gekozen methodische benadering van dit onderzoek, wordt er verondersteld dat de mening van mensen wordt beïnvloed door de interactie met elkaar. Deze veronderstelling klopt met mijn observatie.

Voor alle respondenten is het een verrassing dat er een programma is georganiseerd. Dit maakt de bezoekers van Resto VanHarte juist zo geschikt voor dit onderzoek, ze komen niet specifiek

voor de cultureel/kunstzinnige programmering, maar worden er wel mee geconfronteerd. De twee mensen die niets met het thema hebben, mevrouw D en meneer A (interview 2), vinden wel dat de zangeres aardig kan zingen, maar vinden dat het contact met elkaar ten koste gaat van het programma: *“Ik vind als je met elkaar wilt praten en die muziek staat zo hard, dan vind ik dat niet leuk. Dan kun je elkaar niet verstaan en het is juist zo gezellig om met elkaar te praten.”*⁵⁶ Ondanks dat mevrouw D en meneer A erg negatief zijn over de muziek, praten ze nog enthousiast na over een eerder cultureel programma. Eind maart is STUT wijktheater langsgekomen in Resto VanHarte en heeft de voorstelling *Lex leert lezen in Overvecht* gespeeld. Ik heb expres gevraagd naar hun reacties op die voorstelling, omdat ik die avond ook aanwezig was en had gezien dat dezelfde stamgasten erg enthousiast waren. Meneer A zegt hierover: *“Ja, dat vond ik ook wel leuk. Ik vond het knap dat ze dat allemaal uit haar hoofd kon leren. Ik heb na afloop ook even met haar staan praten.”*⁵⁷ Hij vindt het niet alleen erg boeiend, hij heeft zelfs na zitten praten met de acteur.

De andere respondenten zijn erg enthousiast over de zangeres. Vooral meneer C, interview 3, is een groot voorstander: *“Dit vind ik fantastisch.”*⁵⁸ Hij is ook één van de tien mensen die blijft dansen na afloop. Alleen mevrouw B, interview 2, heeft een tip voor Resto VanHarte. Ze wil graag meer humoristische stukken zien, waar mensen om kunnen lachen.

Op 19 april, de avond met een maatschappelijk/sociaal programma, is geen van de

De bloesemquiz.

respondenten speciaal voor het programma gekomen. Ook deze avond hebben de redenen met werk, gewoonte of de agenda te maken. Het thema spreekt vier van de zeven respondenten aan, maar ze zijn geen van allen heel enthousiast. Mevrouw A, interview 1, stelt: *“Ik denk dat het leuk is, dat het iets toevoegt. [...] Maar ik kan me ook voorstellen dat er mensen zijn die gewoon lekker, die gewoon*

⁵⁶ Bijlage I: Resto VanHarte 12-04-2011, Interview 2, mevrouw D.

⁵⁷ Bijlage I: Resto VanHarte 12-04-2011, Interview 2, meneer A.

⁵⁸ Bijlage I: Resto VanHarte 12-04-2011, Interview 3, meneer C.

willen eten en dan ga ik weer naar huis."⁵⁹ Meneer C en D, interview 2, vinden het niet nodig en niet leuk. De mannen zijn over het algemeen niet heel enthousiast over het programma. Het idee op zichzelf vinden de respondenten wel goed, dat er naast het eten iets wordt verzorgd. Meneer C vertelt over eerdere programmeringen die hij wel leuk vond: *"Maar wat ik wel leuk vond, bijvoorbeeld het Chinese Oud en Nieuw werd hier gevierd. Dan leer je ook nog eens wat. Of bijvoorbeeld, met Ramadan heb je het Suikerfeest. En dat is heel actueel in deze wijk en dat wordt hier dan ook gedaan. En dat is op zich heel leuk."*⁶⁰ Er worden geen tips of aanvullingen op het programma gegeven.

Op 26 april, de avond met een cultureel/kunstzinnige programmering, zijn zes van de acht respondenten voor het programma gekomen. Drie van de zes zijn speciaal uitgenodigd door Jolanda Panis, de andere drie zijn uitgenodigd door STUT zelf. Het STUT koor heeft reclame gemaakt onder hun eigen publiek en dat is goed te merken. Het restaurant zit vol, voornamelijk met mensen die nog nooit eerder bij Resto VanHarte zijn geweest. Dit is zeer waarschijnlijk de reden voor het lage aantal culturele univoren, de meeste mensen zijn met STUT meegekomen en dus geïnteresseerd in kunst. De andere twee respondenten zijn gekomen omdat het goed uitkwam en omdat ze regelmatig bij Resto eten. Zeven van de acht respondenten zijn enthousiast over het programma. Alleen mevrouw B, interview 2, is niet enthousiast: *"Dat vind ik een beetje vervelend om te zeggen. [...] Ik vind het een beetje amateuristisch en ik hou van echte muzikanten. Ze doen hun best en dat mag je alleen maar toejuichen."*⁶¹ Omdat zes respondenten weten dat het STUT koor komt zingen, kan ik hen vragen naar hun verwachting. De verwachtingen zijn hooggespannen, eigenlijk verwachten ze allemaal dat het koor het goed zal doen.

Mevrouw B, interview 3, is bijna verrast over hoe mooi ze het vond: *"Ik wist dat STUT vanavond hier was, maar ik vind het een hele ontroerende voorstelling."*⁶²

Mevrouw A, interview 2, zegt: *"Vooral dat laatste, dat lied, hoe heette dat ook alweer? 'Een glimlach van een kind'. Dat vind ik een mooi lied. En ik heb zelf ook*

Het STUT koor.

⁵⁹ Bijlage I: Resto VanHarte 19-04-2011, Interview 1, mevrouw A.

⁶⁰ Bijlage I: Resto VanHarte 19-04-2011, Interview 2, meneer C.

⁶¹ Bijlage I: Resto van Harte 26-04-2011, Interview 2, mevrouw B.

⁶² Bijlage I: Resto van Harte 26-04-2011, Interview 3, mevrouw B.

drie kleinzoontje, en daar moest ik aandenken. En dan pakken ze je hand, je weet wel, dan geeft zo'n kleintje je een hand en dan raak ik altijd wel even vertederd. Zo leuk, zo'n klein handje.”⁶³ Opnieuw wordt het Chinees Nieuwjaar aangehaald, die avond ligt goed in de herinnering. Mevrouw B, interview 2, is heel enthousiast over de avond, maar meent verder dat ze niets heeft met cultuur: “Dan ga ik even buiten roken.”⁶⁴ Ze heeft ook nog een tip voor Jolanda, de wachttijd tussen de gangen mag wel een stuk korter.

Op 29 april, de avond zonder programma, is het stil. De mannen die ik heb gesproken, zijn gekomen omdat ze vaker komen. Ze zijn dus niet expres gekomen omdat er geen programma is. Ze hebben geen tips of aanvullingen voor het programma.

	Respondenten	Programma als reden van komst	Het thema sprak aan	Voorkennis: de respondent wist van het programma
12 april: Cultureel/kunst programma	10	0	7	0
19 april: Maatschappelijk/sociaal programma	7	0	4	0
26 april: Cultureel/kunst programma	8	6	7	6
29 april: Geen programma	4	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.

Tabel 2: Secundaire informatie uit de interviews.

Maatschappelijk/sociaal vrs. Cultureel/kunstzinnig

Dit onderzoek probeert de verschillen en overeenkomsten aan te geven tussen de maatschappelijk/sociale programmering en de cultureel/kunstzinnige programmering, om te bekijken wat de invloed is van de sociale setting op de resultaten van dit onderzoek. De avonden bij Resto VanHarte zijn bedoeld om mensen met elkaar in contact te brengen, maar de vraag is in hoeverre deze sociale setting de invloed van de programmering overstijgt. Is de invloed van de sociale setting verwaarloosbaar of is deze niet te destilleren van de invloed van de programmering?

⁶³ Bijlage I: Resto van Harte 25-04-2011, Interview 2, mevrouw A.

⁶⁴ Bijlage I: Resto van Harte 26-04-2011, Interview 2, mevrouw B.

Wat is het verschil tussen de programmeringen? Dit is een moeilijke vraag om te beantwoorden en ik merk op 12 april, tijdens de eerste interviewronde, dat de meeste respondenten geen raad weten met de vraag. Daarom heb ik ervoor gekozen om deze vraag voor te leggen aan twee actieve vrijwilligers, mensen die al tijden bij Resto komen, omdat zij de verschillen tussen de avonden beter kunnen overzien. Deze interviews heb ik expertinterviews genoemd. Daarnaast gebruik ik de gegevens die ik heb verzameld aan de hand van mijn observaties. Hoeveel mensen waren er? Wordt er nagepraat of gewisseld van tafel?

De cultureel/kunstzinnige avonden worden beter bezocht dan de maatschappelijk/sociale avonden. Heeft dit te maken met het thema van de avond of is er een andere reden voor? Bij drie van de vier avonden wist niemand dat er een programmering zou zijn; het thema heeft dus geen invloed. Maar waar komen dan de extra gasten vandaan? Over het algemeen komen de extra gasten mee met de programmering: de zangeres en het STUTkoor hebben hun eigen publiek mee gebracht. Bovendien heeft STUT zelf extra reclame gemaakt voor de programmering van 26 april. Het bereik van Resto wordt hiermee vergroot, maar de buurtbewoner wordt niet aangesproken. De Resto VanHarte in Kanaleneiland maakt nauwelijks actief reclame voor haar programmering. Een enkele

We vieren de lente!

keer vertelt Jolanda Panis aan het begin van de avond wat er de rest van de maand wordt georganiseerd en er wordt reclame gemaakt op de website, maar er worden geen flyers uitgedeeld of posters opgehangen. Mensen weten niet dat er een programma wordt georganiseerd, dus kunnen ze niet kiezen op welke avond ze willen komen. Ze kunnen daarom ook niet vooruit kijken en tijd vrij maken in hun agenda. Ook kan het mensen voor de borst stoten: sommige mensen komen liever als er geen programma is, maar aangezien ze dit vooraf niet weten, kunnen ze voor een verrassing komen te staan.

Het aantal culturele univoren verschilt per avond. Ik kan natuurlijk niet met iedereen praten en ik ben afhankelijk van de tafels die ik uitkies. Op 26 april is het logisch dat er niet veel culturele univoren zijn: het eigen publiek van STUT is cultureel actief omdat ze vaak naar STUT gaan. Erg opvallend is de hoeveelheid mensen die blijven napraten. Op de avonden met cultureel/kunstzinnige programmering wordt er uitgebreid nagepraat en zelfs nagedanst. Ook wordt er op de tweede

cultureel/kunsthinnige avond van tafel gewisseld. De reden van de gasten om te komen, hangt enorm af van de voorkennis van de gast. Op de tweede cultureel/kunsthinnige avond wist bijna iedereen dat STUT zou komen, omdat ze persoonlijk door Jolanda Panis of STUT zijn uitgenodigd. Op de andere avonden heeft de reden vooral te maken met de agenda, met de hoeveelheid energie of met het humeur.

Uit de expertinterviews komt naar voren dat de maatschappelijk/sociale avonden bedoeld zijn voor een specifieke doelgroep en dat de cultureel/kunsthinnige avonden voor iedereen zijn: *“Het maatschappelijke is, denk ik, meer is voor de buurt, een dialoog zou kunnen zorgen. En het culturele ontstaat er meer een ontspannen, bijna een avondje uit sfeer. [...]Ik denk ook dat het culturele meer mensen wel leuk vinden en dat het maatschappelijke, dat je daar wel geïnteresseerd in moet zijn.”*⁶⁵

Meneer A, interview 3 (19-04-2011), geeft aan dat de sfeer anders is bij cultureel/kunsthinnige avonden: het is gezelliger. Mevrouw A, interview 2 (29-04-2011), is het met hem eens. Meneer A stelt: *“Mensen komen makkelijker met elkaar in contact en zoeken meer de gezelligheid.”*⁶⁶ De cultureel/kunsthinnige programmering sluit ook beter aan bij de wensen van het publiek, de sociaal/maatschappelijke programmering is interessant voor een bepaalde doelgroep. Wat vooral in de herinnering is blijven hangen, zijn de cultureel/kunsthinnige avonden over feestdagen, zoals Ramadan of het Chinese Nieuwjaar. De combinatie van ontspanning, bijzonder eten en iets leren over een andere cultuur vinden de respondenten erg leuk.

In de volgende paragraaf ga ik dieper in op de invloed van de programmeringen en of deze los te koppelen zijn van de invloed van de sociale setting.

Onderzoeksvraag

De onderzoeksvraag gaat over de invloed van de podiumkunsten op de affectieve binding, volgens de mening of ervaring van de culturele univoren. Ik heb voor het beantwoorden van deze vraag enkel de antwoorden van de culturele univoren gebruikt. Ik heb mezelf de stelling voorgelegd:

podiumkunstvoorstellingen zetten aan tot positieve interactie en vergroten de verbondenheid.

Vervolgens heb ik de antwoorden van de respondenten ingedeeld op affirmatie of declinatie.

In totaal heb ik tien positieve reacties geteld en vier negatieve, maar het belangrijkste is de kwaliteit van de reacties. Veel reacties zijn in de lijn zoals ik ze verwacht had: de cultureel/kunsthinnige programmering was een welkom onderwerp van gesprek. *“I: Praat u dan ook over de voorstelling? C: Ja, nou eigenlijk, zo van, wat was het leuk en over hoe we het vonden...”*⁶⁷

---

⁶⁵ Bijlage I: Resto VanHarte 29-04-2011, tweede interview, mevrouw A.

⁶⁶ Bijlage I: Resto VanHarte 19-04-2011, derde interview, meneer A.

⁶⁷ Bijlage I: Resto VanHarte 26-04-2011, interview 1, mevrouw C.

Het maakt het makkelijker om met onbekende tafelgenoten in gesprek te komen. Als het gesprek aan tafel stil valt, dan kan er altijd worden gepraat over het programma. Echter, andere respondenten merken terecht op dat de tafelschikking, het eten en het weer ook onderwerpen zijn om over te praten. Meneer B (12 april, interview 1), die wel heel enthousiast is over het programma, stelt: *“Ik heb geen muziek nodig om met mensen te praten.”*⁶⁸ Mevrouw B (26 april interview 2) vertelt dat ze, zelfs als ze met allemaal vreemden aan tafel zit, niet over de inhoud van de avond praat. Meneer A (12 april interview 2) geeft eerlijk toe dat hij niet met mensen buiten zijn vaste groep om praat. De groep is er voor elkaar, om met elkaar te kletsen en te eten. Deze houding is uniek bij Resto VanHarte, geen van de andere gasten gedraagt zich op deze manier. Ik denk dat het vooral te maken heeft met het feit dat deze stamgasten twee keer per week komen eten aan hun vaste tafel met dezelfde mensen. Ze hebben geen ruimte meer voor anderen.

Komt de interactie tot stand door over de programmering te praten of maakt dat eigenlijk niets uit? Het lijkt erop dat het niets uitmaakt, mensen praten toch wel met elkaar. Maar wat is dan de functie van de programmering? Op 12 april, interview 3, zegt mevrouw A het volgende: *“Ja, nou ja, niet om in contact te komen, maar het helpt om niet continue met elkaar bezig te zijn. Het is wel prettig dat er een afwisseling is. Je kunt dat soms ook even luisteren. [...] Je bent niet zo gefixeerd op elkaar.”*⁶⁹ Deze mevrouw slaat de spijker op de kop. De programmering werkt als een bliksemafleider. De tafelgenoten zijn niet alleen met elkaar bezig, maar hebben de kans om af en toe ergens naar te kijken en samen van te genieten. Mevrouw A (26 april interview 2) stelde: *“Dan kom je makkelijker los.”*⁷⁰ Dat betekent niet vanzelfsprekend dat ze vervolgens met elkaar delen wat ze hebben gezien en ervaren, maar wel dat de sfeer ontspannen blijft en dat er ruimte komt om van gesprekonderwerp, -partner of zelfs van tafel te wisselen. De avond wordt ook langer met een programma: het is niet alleen snel even een hap naar binnen werken, het is een diner met aankleding: *“Als je hier alleen komt eten, dan ben je na een half uur alweer naar huis. Het is die combinatie, de afwisseling. Dan heb je ook wat om met elkaar te praten.”*⁷¹

Meezingen en klappen met de muziek.

⁶⁸ Bijlage I: Resto VanHarte 12-04-2011, interview 1, meneer B.

⁶⁹ Bijlage I: Resto VanHarte 12-04-2011, interview 3, mevrouw A.

⁷⁰ Bijlage I: Resto VanHarte 26-04-2011, interview 2, mevrouw A.

⁷¹ Bijlage I: Resto VanHarte 12-04-2011, interview 3, meneer B.

Sommige respondenten vinden de combinatie van eten en kunst/cultuur heel belangrijk, omdat ze de kans krijgen hun blik te vergroten en voor heel weinig geld toch een voorstelling bij te wonen. Want dat ze culturele univoor zijn, betekent niet automatisch dat ze niet geïnteresseerd zijn in kunst. Ze vinden het te duur, of vinden het lastig om alleen naar een theater of schouwburg te gaan, omdat ze niet meer zo mobiel zijn.⁷² Acceptatie is een belangrijke reden om wel of niet te gaan. Resto VanHarte is één van de weinige plekken waar ze volwaardig worden geaccepteerd, waar het niet uit maakt wie ze zijn en wat ze doen. Ik merkte aan sommige respondenten (echter, dit zeiden ze niet letterlijk) dat ze de schouwburg of de theaters 'eng' vinden, omdat ze de codes niet kennen. Resto VanHarte is een veilige plek: *"Dit biedt mij de gelegenheid om kunst en cultuur, en eten, daarvan te genieten."*⁷³

De programmering werkt als een soort bliksemafleider. Het is een rustpunt tijdens de avond en kan dienen als onderwerp van gesprek. Maar maakt het dan niets uit of het programma cultureel/kunstzinnig of maatschappelijk/sociaal is? Ik geloof dat dit wel uitmaakt. De culturele/kunstzinnige programmering brengt een andere sfeer met zich mee. Een ontspannen sfeer waar mensen hun verhalen en meningen met elkaar willen delen, een sfeer van acceptatie, van een 'avondje uit'. De maatschappelijk/sociale avonden zijn vaak zo specifiek op een doelgroep gericht, dat de helft van de gasten niet wordt aangesproken door het thema. De maatschappelijk/sociale avonden zijn actiever: meedoen aan een quiz, actief luisteren naar een lezing of input geven tijdens een rondetafelgesprek met actieve jongeren uit de buurt.⁷⁴ Het is minder ontspannen en daardoor werkt het niet zo goed als bliksemafleider en rustpunt. De invloed van de sociale setting, het feit dat iedereen naar Resto VanHarte komt om contact met elkaar te maken, is bij de maatschappelijk/sociale programmering niet voldoende om dezelfde sfeer te creëren als bij de cultureel/kunstzinnige programmering. Ik kan dus concluderen dat de invloed van de sociale setting verwaarloosbaar is ten opzichte van de invloed van de programmering en dat de resultaten wel degelijk, en vooral, worden veroorzaakt door de programmering. In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk "De culturele univoor en de bezoekers van Resto VanHarte" wordt er antwoord gegeven op de vierde deelvraag: *Hoe beschrijft de culturele univoor de invloed van podiumkunsten op de affectieve binding?*

---

⁷² Bijlage I: Resto VanHarte 12-04-2011, interview 3, mevrouw A.

⁷³ Bijlage I: Resto VanHarte 12-04-2011, interview 3, meneer C.

⁷⁴ Zie de expert interviews: Bijlage I: Resto VanHarte, 19-04-2011/29-04-2011, interview 3/2, meneer A/mevrouw A.

Theorie en praktijk

In het theoretische kader is het onderzoek van Matarasso besproken. In hoeverre komen mijn resultaten overeen met de resultaten van Matarasso?

Volgens Matarasso kan participatie in de kunsten; het sociaal isolement verminderen, een sociaal netwerk binnen een gemeenschap creëren, de tolerantie voor elkaar vergroten, begrip voor elkaars culturen vergroten, het contact verbeteren tussen mensen met een verschillende culturele achtergrond en het contact tussen verschillende generaties verbeteren. Ik zal per resultaat behandelen hoe de resultaten van Matarasso terugkomen in het eigen onderzoek.

Kunstparticipatie vermindert het sociaal isolement en creëert een sociaal netwerk. In het eigen onderzoek komt naar voren dat Resto VanHarte dezelfde resultaten bewerkstelligt, zonder dat de programmering daar bij nodig is. Doordat mensen elkaar leren kennen, en bij vreemden aan tafel gaan zitten, wordt hun sociaal isolement verminderd. Resto VanHarte is hun sociale netwerk. Bijvoorbeeld: tijdens één van de avonden was een bekende vaste gast niet aanwezig. Hij was net teruggekomen van het ziekenhuis en Jolanda Panis maakte zich ongerust over hem. Eén van de vrijwilligers ging bij hem thuis langs met een bordje met eten. Hij reageerde niet op de bel, maar ze zag hem wel in zijn stoel zitten. Ze ging weer terug, sprak de wijkagent aan die toevallig die avond bij Resto aanwezig was, en vroeg hem of hij wilde gaan kijken. Meneer bleek prima in orde te zijn, hij had de bel niet gehoord en werd meegenomen naar het restaurant waar hij met veel gejuich werd binnengehaald. Hier kwam geen kunst of cultuur bij kijken, dit waren mensen die zich bekommerden om andere mensen. Uit het eigen onderzoek blijkt dat de cultureel/kunstzinnige programmering een sfeer creëert die contact bewerkstelligt. Kunst is de katalysator, mensen zijn de motor.

Kunstparticipatie vergroot de tolerantie en het begrip voor mensen met een andere (culturele) achtergrond. Tolerantie en begrip hebben te maken met kennis. Op een positieve manier kennis opdoen over of kennis maken met mensen van een andere cultuur vergroot het begrip en de tolerantie. Het woord positief is hierbij cruciaal. Negatieve interactie, bijvoorbeeld ruzie of meningsverschillen, bevestigt vooroordelen en leidt niet tot tolerantie. Bij Resto VanHarte worden culturele avonden georganiseerd die in het teken staan van feestdagen van andere culturen, zoals het Chinese Nieuwjaar en Ramadan. Deze avonden lagen positief in de herinnering van de respondenten. Ze vonden het leuk om meer te leren over een andere cultuur. Ze hebben op een positieve manier kennis gemaakt met een andere cultuur en daardoor is hun kennis en hun tolerantie vergroot. Om de kennis te vergroten over een andere cultuur is een cultureel/kunstzinnige programmering waarin de andere cultuur centraal staat noodzakelijk. Om kennis te maken met mensen van een andere cultuur is enkel positieve interactie nodig. De programmering kan de katalysator zijn, maar mensen moeten met elkaar willen praten.

Kunstparticipatie verbetert het contact tussen mensen met een verschillende leeftijd, religie en culturele achtergrond. Is de cultureel/kunstzinnige programmering noodzakelijk voor het tot stand komen van contact? Nee, dit is niet noodzakelijk. Mensen praten toch wel, over de tafelschikking, het weer of het eten. De programmering is een extra onderwerp, maar niet hét onderwerp van gesprek. Ik ben er van overtuigd dat de participanten in de projecten die zijn onderzocht door Matarasso, ook met elkaar praatten in de pauze en dat kunst daarvoor niet noodzakelijk was. Kunst kan wel gespreksonderwerpen aandragen, het makkelijker maken om te praten over taboeonderwerpen of zelf een gespreksonderwerp zijn. Maar nogmaals, kunst zet mensen niet aan tot contact, dat moet toch echt uit de mensen zelf komen.

Volgens Matarasso heeft 91% van de respondenten nieuwe vrienden gemaakt. Ongeveer de helft, 54%, heeft geleerd over andere culturen en 84% is geïnteresseerd geraakt in iets dat ze nog niet kenden.⁷⁵ Deze cijfers zijn moeilijk te vergelijken met het eigen onderzoek, omdat ik geen harde, vergelijkbare cijfers heb. Dat is niet de focus van mijn onderzoek. De respondenten van het eigen onderzoek hadden de kans om iets te leren over andere culturen en om contact met elkaar te maken. Hierdoor zouden ze vrienden kunnen hebben gemaakt. Maar, zoals meneer B terecht opmerkt: *“Wat verstaat u onder vrienden?”*⁷⁶ Wat verstaat Matarasso onder vrienden?

In de vergelijking van de resultaten blijkt dat enkel op één van de zes punten de casestudie bij Resto VanHarte de resultaten van Matarasso ondersteunt. Voor het opdoen van kennis over een andere cultuur is een cultureel/kunstzinnige programmering waarin de andere cultuur centraal staat noodzakelijk. Bij de andere vijf punten geldt dat mensen de motor zijn en kunst als katalysator kan werken. Ik realiseer me dat beide onderzoeken behoorlijk van elkaar verschillen, onder andere in omvang. Matarasso's onderzoek stoelt zich op zestig projecten en mijn onderzoek op vier avonden. Toch denk ik dat het opvallend is dat zelfs met het lage aantal respondenten de resultaten van Matarasso niet op alle punten worden ondersteund. Matarasso heeft aan 'wishful thinking' gedaan: hij heeft geen onderscheid gemaakt tussen kunst/cultuur en de sociale omgeving. Zonde, want zijn argument is daardoor minder waard.

De culturele univoor en de bezoekers van Resto VanHarte

In het theoretisch kader zijn een aantal vragen gesteld over de betekenis van de culturele univoor. Ik heb een eigen definitie op moeten stellen (op basis van de theorie), omdat er geen specifieke en bruikbare definitie uit de theorie naar voren kwam. Deze definitie heb ik toegepast op de respondenten van dit onderzoek en in de paragraaf “Onderzoeksvraag” heb ik de mening en de

---

⁷⁵ Ibidem, VI.

⁷⁶ Bijlage I: Resto VanHarte 12-04-2011, interview 1, meneer B.

antwoorden van deze respondenten gebruikt om antwoord te geven op de onderzoeksvraag en de deelvraag. Maar zijn deze respondenten wel 'echte' culturele univoren? En waren de reacties nuttig genoeg om antwoord te kunnen geven op de deelvraag/onderzoeksvraag?

De culturele univoor is en blijft een moeilijk definieerbaar begrip, omdat het een label is die op een enorme groep culturele consumenten wordt geplakt. Zoals in de inleiding naar voren komt, valt 80% van het potentiële Nederlandse publiek onder de noemer culturele univoor. De definitie is dus niet op iedereen van toepassing en daarnaast hanteert iedere onderzoeker zijn/haar eigen definitie. Daarom is het ook zo moeilijk om een vergelijking te maken tussen de respondenten van dit onderzoek en de culturele univoor uit de theorie. Want over welke theorie heb je het dan? De bezoekers van Resto VanHarte, de respondenten in dit onderzoek, zijn eigenlijk alweer een stap verder dan de culturele univoor uit de theorie. Ze komen regelmatig met kunst in aanraking, of ze dat nou willen of niet. Ze kunnen het beste worden omschreven als paucivoren: culturele consumenten die van allerlei soorten kunst een heel klein beetje consumeren. Maar ook de sloebers ben ik tegengekomen, de echte antikunst mensen, die niets met kunst hebben en er ook nooit mee geassocieerd willen worden. Wie Henk en Ingrid zijn, zoals ik me afvroeg in de inleiding, is blijkbaar geen eenvoudige vraag om te beantwoorden. Zoals in de lezing van Broër naar voren komt, is het typerend voor de politiek om een term te gebruiken zonder betekenis, zodat niemand er voor of tegen kan zijn.

Een tweede belangrijke vraag is of de culturele univoor wel in staat is zijn/haar mening te geven over kunst. Ze hebben er, per definitie, weinig ervaring mee. Wat is de waarde van de antwoorden van de respondenten van dit onderzoek? In de gesprekken met de gasten van Resto VanHarte staat de tafelschikking of de kwaliteit van het eten vaak gelijk aan het cultureel/kunstzinnige programma dat ze hebben gezien. Er komen weinig inhoudelijke reacties op het programma. Desondanks komt uit de theorie,⁷⁷ naar voren dat de culturele univoor, in tegenstelling tot de sloeber, wel degelijk in staat is om een favoriet aan te wijzen. En dat geldt ook voor de respondenten in dit onderzoek. Ja, de culturele univoor heeft weinig ervaring met kunst, maar dat maakt hun mening niet minderwaardig of onbruikbaar. Zonder de opmerking van mevrouw A, op 12 april, had ik niet kunnen bedenken dat de programmering werkt als een bliksemafleider. Of mevrouw A het eens is met alle conclusies die ik heb verbonden aan haar ene uitspraak valt te bezien. De conclusies van dit onderzoek zijn het resultaat van de samenwerking tussen de antwoorden van de respondenten en de observaties en deducties van de onderzoeker. De vraag: *Hoe beschrijft de culturele univoor de invloed van podiumkunsten op de affectieve binding?* kan alleen gezamenlijk beantwoord worden. Het eerste deel van de vraag hebben de respondenten al

---

⁷⁷ Zie: Peterson (1992).

beantwoord: de podiumkunstvoorstellingen werken als bliksemafleider, als gespreksonderwerp en creëren een positieve sfeer die uitnodigt tot gesprek en interactie. Ikzelf kan met behulp van die reacties het tweede deel van de vraag beantwoorden: doordat de respondenten positieve interacties hebben gehad met elkaar, is hun verbondenheid, en daarmee de affectieve binding, vergroot.

Afsluiting

Kunst oefent invloed uit op mensen, maar deze invloed is moeilijk los te koppelen van andere sociale invloeden. Tijdens de avonden bij Resto VanHarte wordt er een sfeer gecreëerd die uitnodigt tot gesprek, tot interactie en, indirect, tot verbondenheid en sociale cohesie. En kunst leveren zeker een bijdrage aan het creëren van de juiste sfeer. In het volgende hoofdstuk, de conclusie, wordt deze bijdrage uitgebreider besproken.

Samen sap proeven.

Conclusie

In dit onderzoek stond de volgende onderzoeksvraag centraal: *Wat is volgens de culturele univoor de invloed van podiumkunsten op de affectieve binding?* De deelvragen zijn: *Wat is, volgens de theorie, de invloed van podiumkunsten op de affectieve binding? Wat is de affectieve binding? Wie is de culturele univoor? En: Hoe beschrijft de culturele univoor de invloed van podiumkunsten op de affectieve binding?*

Volgens Christian Broër is de affectieve binding één van de vier bindingen die samen het begrip sociale cohesie vormen. De affectieve binding staat voor het gevoel van verbondenheid: het gevoel dat mensen krijgen als ze zich deel voelen van een gemeenschap. Plato, Aristoteles en Matarasso stellen dat kunst, en podiumkunst, van invloed is op de maatschappij, op sociale cohesie en op de affectieve binding. De meningen zijn echter verdeeld of deze invloed positief of negatief is. Plato stelt dat kunst emoties oproept en emoties werden in de samenleving en tijd van Plato afgekeurd. Aristoteles is het niet met zijn leraar eens: het is positief dat kunst emoties oproept. We krijgen een voorproefje van de realiteit, zodat we kunnen oefenen als de emoties ons in het echte leven overvallen. Matarasso onderzoekt meer dan zestig kunstprojecten en beschrijft in zijn onderzoeksverslag de positieve effecten van deze projecten. Zijn onderzoek is grondig en groots opgezet, maar flagrant. Matarasso maakt geen onderscheid tussen het sociale en het culturele aspect en de projecten liggen dicht bij de comfortzone van de participanten, zodat de resultaten positief gekleurd zijn. In dit onderzoek staat ter discussie óf kunst een impact heeft en wát de specifieke impact is van kunst op sociale cohesie. In dit opzicht ga ik een stap verder dan *Use or Ornament?*.

De culturele omnivoor en univoor blijven moeilijk definieerbare begrippen. Ze behelzen een groot deel van het potentiële publiek en zijn niet op iedereen van toepassing. Iedere onderzoeker definieert en interpreteert de begrippen op zijn/haar eigen manier. Volgens Peterson zijn omnivoren breed en univoren beperkt geïnteresseerd in kunst. Peterson en Kern hebben het enkel over de culturele omnivoor, die niet per definitie van alle kunst houdt, maar wel open staat voor verschillende soorten kunst. Chan en Goldthorpe redeneren dat naast de mate van openheid, ook het opleidingsniveau en de sociale status het verschil kunnen maken tussen een culturele omnivoor en univoor. Voor dit onderzoek heb ik uit noodzaak een eigen, specifiekere, definitie van de culturele univoor opgesteld. De respondenten vallen onder de categorie 'culturele univoor' als zij minder dan vier keer in het jaar actief en bewust het huis uit gaan om te participeren in kunst. Maar de

respondenten zijn volgens de theorie eigenlijk paucivoren en geen univoren. Daarvoor hebben ze teveel kunst gezien en meegemaakt.

Net als Chan en Goldthorpe pleit ook ik voor een bredere terminologie waar termen als paucivoor, sloeber en snob een plaats in krijgen. Dan zou het schema er als volgt uitzien: snob, omnivoor, paucivoor, univoor, sloeber. Bovendien pleit ik voor specifiekere definities. Pas dan kan er werkelijk worden onderzocht wat een bepaalde groep consumenten van bepaalde vormen van kunst vindt. De ene groep zal helderder aan kunnen geven wat zij wel of niet interessant vinden aan een kunstvorm dan de andere groep, omdat deze laatste groep per definitie, door gebrek aan ervaring, hun mening niet duidelijk kunnen vormen. Dit zou onderzoekers er niet van moeten weerhouden ook die groepen te onderzoeken die misschien niet altijd de juiste woorden hebben om hun ervaring te beschrijven. De voorzetjes die zij geven kunnen met behulp van observatie en eigen inzicht worden toegelicht en uitgebreid.

Ondanks dat de respondenten niet geheel onder de theoretische definitie van culturele univoor vielen en hun reactie vaak beperkt bleef tot uiterlijke kenmerken, is hun mening over de kwaliteit en het effect van de cultureel/kunstzinnige programmering van Resto VanHarte, Kanaleneiland, zeer waardevol. Mede dankzij hun reacties kan ik concluderen dat de programmering niet automatisch aan zet tot interactie. Het is niet het enige onderwerp van gesprek tussen mensen die elkaar niet of nauwelijks kennen. Daar hebben ze de tafelschikking, het eten en het weer voor. De programmering brengt afleiding, verkleint de fixatie, verlengt de avond, het maakt mensen losser en vergroot hun blik en kennis.

Wat is het verschil tussen de cultureel/kunstzinnige en de maatschappelijk/sociale programmering? De cultureel/kunstzinnige programmering brengt een ontspannen sfeer met zich mee, het maakt de avond bijzonder: een avondje uit. De maatschappelijk/sociale avonden zijn specifiek gericht op een bepaalde doelgroep en vragen meer van de gasten. De ontspanning valt weg: gasten moeten mee discussiëren, meepraten, meedoen met de programmering. Deze avonden hebben zeker hun nut: ze geven informatie over een bepaald onderwerp aan een bepaalde groep. Maar ondanks de sociale sfeer en setting die de vrijwilligers van Resto VanHarte creëren, is de invloed van de programmering te sterk en zijn de maatschappelijk/sociale avonden niet zo ontspannen en gezellig als de cultureel/kunstzinnige avonden. Daarom kan er worden geconcludeerd dat de invloed van de sociale setting verwaarloosbaar is ten opzichte van de invloed van de programmering; de invloed van de sociale situatie en de invloed van kunst zijn dus te destilleren van elkaar. Bovendien is de sociale setting op beide soorten avonden hetzelfde en ondanks dat is het verschil in sfeer duidelijk merkbaar. De cultureel/kunstzinnige programmering zorgt voor een positieve ervaring, die zich uit in de interactie van de gasten en die hun gevoel van verbondenheid

vergroot. Ze leren elkaar kennen op een positieve manier, waardoor de negatieve stereotypen en vooroordelen die er kunnen bestaan tussen generaties en mensen met een andere culturele achtergrond, kunnen worden vervangen door begrip en tolerantie.

De meeste gasten voelen zich thuis, voelen zich welkom bij Resto VanHarte en dat is te danken aan de vrijwilligers, de gastvrouw of -heer en de gasten. Als iemand geen zin heeft om te praten, dan brengt een programmering daar geen verandering in. De eerste stap is menselijk contact, de tweede stap is het creëren van een sfeer waarin ontmoeting en gesprek plaats kunnen vinden. De cultureel/kunsthinnige programmering kan publiek aantrekken (als dit wordt gecommuniceerd) en heeft een grote invloed op het creëren van de juiste sfeer. De podiumkunstvoorstellingen kunnen het gevoel van verbondenheid vergroten. Het is dus geen wetmatigheid, zoals in de hypothese, in de inleiding, wordt gesuggereerd. De mogelijkheid bestaat dat de affectieve binding vergroot wordt als mensen samen naar een podiumkunstvoorstelling kijken. Ik denk dat onderzoekers als Matarasso kunst teveel credit geven en het publiek te kort doen. Kunst is geen opzichzelfstaande fenomeen of kracht die mensen bij elkaar kan brengen. Het is een symbiose: kunst heeft publiek nodig dat bereidt is om mee te werken, zodat kunst dat kan doen waar ze voor gemaakt is: het losmaken van emoties en het bewerkstelligen van positieve interactie, verbondenheid en sociale cohesie.

Wat is volgens de culturele univoor de invloed van podiumkunsten op de affectieve binding? Volgens de respondenten van Resto VanHarte, die gedeeltelijk vallen onder de theoretische definitie culturele univoor, hebben podiumkunsten een positief effect op de intensiteit en de kwaliteit van de interactie en daardoor indirect op de affectieve binding. De inzet van mensen om deze interactie tot stand te brengen is daarbij een cruciale factor. De culturele programmering is dus niet de enige drijfveer die zorgt voor verbondenheid tussen de gasten van Resto VanHarte. Maar wel een belangrijke.

Literatuurlijst

Artikelen:

- Boorsma, Miranda. "Arts Marketing and the Societal Functioning of the Arts: The case of the Subsidised Dramatic Arts in the Netherlands." *International Journal of Cultural Policy* 8 (2002): 65-74.
- Bröer, Christian. "Regisseurs van Cohesie, lezing." In: *Sociale cohesie en cultuureducatie, verslag debat 19 juni 2001* (2001), 6-10.
- Chan, Tak Wing en John H. Goldthorpe. "Social stratification and cultural consumption: The visual arts in England." *Poetics* 35 (2007): 168-190.
- Peterson, Richard en Roger Kern. "Changing Highbrow Taste: From snob to omnivore." *American Sociological Review* 61 (1996): 900-907.
- Peterson, Richard. "Understanding audience segmentation: From elite and mass to omnivore and univoor." *Poetics* 21 (1992): 243-258.

Boeken:

- Belfiore, Elenora en Oliver Bennett. *The Social Impacts of the Arts*. New York: Palgrave Macmillan, 2008.
- Bina, V. en T. Ijdens. *Social participation and cultural policy: a position paper*. Den Haag: Ministerie OCW, 2008.
- Bourdieu, P. *La distinction*. Parijs: Minit, 1979.
- De Ridder, Marloes. *Sociale cohesie en cultuurparticipatie. Onderzoek naar de vermeende invloed van kunst op sociale verbindingen in de samenleving*. Masterscriptie Kunstbeleid en – management, Universiteit van Utrecht, 2010.
- Flick, Uwe. *An introduction to Qualitative Research*. Londen: Sage, 2009.
- Foddy, William. *Constructing questions for interviews and questionnaires*. Cambridge: Cambridge University Press, 1993.
- Matarasso, François. *Use or Ornament? The social impact of participation in the arts*. Comedia, 1997.
- Plato. *Constitutie: politeia*. Vertaald door Gerard Koolschijn. Amsterdam: Athanaeum-Polak & Van Gennep, 1997.
- Ragin, Charles en Howard Becker. *What is a case? Exploring the foundations of social inquiry*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992.

Foto's:

- De foto's die in dit verslag zijn geïntegreerd, heb ik zelf geschoten tijdens de vier avonden dat ik bij Resto VanHarte heb gegeten en geïnterviewd. Het zijn foto's die een impressie geven van de avonden en de sfeer.

Internetpagina's:

- Informatie over Resto VanHarte: www.restovanharte.nl.

Bijlagen

Bijlage I: Getranscribeerde interviews

De opnames zijn slecht te beluisteren, ik heb dan ook zo nauwkeurig mogelijk getranscribeerd, maar de 'euh's' en het kraken van de band weggelaten. Dat wat ik echt niet kon verstaan, heb ik niet getranscribeerd.

Resto VanHarte 12-04-2011

Observatie:

Er zijn 40 gasten, die een gemiddelde leeftijd hebben van rond de 40, de helft zit daaronder en de helft zit daar boven. Er zijn 17 mensen aanwezig van een woningcorporatie uit Tilburg. De rest van de gasten is alleen gekomen. Tussen de gangen door zingt een donkere zangeres Jazzliedjes. De meeste kennen de codes niet echt en weten niet zo goed of ze er door heen mogen praten of niet. In eerste instantie is het heel stil, maar bij het tweede intermezzo praten veel mensen. Opvallend is dat ze wel praten over de muziek, over wat ze er wel en niet mooi aan vinden. In eerste instantie zijn ze negatief, 'de muziek staat te hard', 'dit is allemaal niet nodig', maar langzamerhand worden de opmerkingen positiever, 'ze kan wel mooi zingen'. De reacties blijven beperkt tot uiterlijke kenmerken, nauwelijks inhoudelijke reacties. Ongeveer 10 mensen blijven na afloop zitten. De zangeres zingt nog 6 nummers na de maaltijd en de overgebleven gasten, plus de vrijwilligers, dansen samen op haar muziek. Na ongeveer 30 minuten stopt het optreden en gaat iedereen naar huis.

Interview 1:

Observatie:

Twee mannen, middelbare leeftijd, rond de 40 (meneer A) en rond de 60 (meneer B). Ze komen geen van beiden uit de buurt, meneer B komt niet uit Utrecht.

Interview:

I: Hoe hebben jullie van Resto gehoord?

B: Wij komen hier al jaren, mijn vrouw en ik. Ik heb ooit een tweedehands boekje met allemaal recepten van Resto gekocht. En daar stonden de namen van de Resto's in en de telefoonnummers. En Utrecht is het dichtste bij. En we komen hier dus al een paar jaartjes.

I: En u, omdat u hier in de wijk woont?

A: Nee, het plaatselijk nieuws, een krantje, op die manier heb ik ervan gehoord. Maar nogmaals, ik kom hier niet zo vaak, maar ik ben op de hoogte van Resto VanHarte, van de landelijke organisatie. Ik ben in Amsterdam ook wel eens naar het restaurant geweest. Ik ben op de hoogte.

I: En komt u af en toe eten?

A: Ja, zo eens in de anderhalve maand en dan weer een paar keer achter elkaar wel en dan weer een tijd niet.

I: En u?

B: Ik kom hier geregeld eten, maar ja, één keer in de week op vrijdag.

I: En, jullie komen niet speciaal voor het extra programma?

B: Nee, ik kom voor het programma dat er hier allemaal mensen zijn. Dat is wat mij boeit.

I: Ja, precies. Het maakt niet zoveel uit wat erbij is.

B: Ja, maar ik vind het wel leuk.

I: Geldt dat ook voor u? Kijkt u ook wel eens naar wat er precies is?

A: Nee, ik combineer het vaak met een vergadering in de stad, of zo iets. Ik blijf ook niet echt hangen bij de voorstellingen. Soms moet ik eerder weg, en dan zie ik niet alles.

I: En gaan jullie naast Resto wel eens vaker naar musicals, of cabaret of theater?

B: Ik hou van de combinatie die je bij Resto krijgt. Daar heb ik genoeg aan.

I: Dus u gaat niet vaak naar de stadschouwburg of het theater?

B: Nee, daar is het vaak te laat voor. Het is hier om acht uur klaar, soms half negen.

I: Maar ik bedoel, naast Resto? In Gorinchem misschien?

B: Nee, nooit.

I: En geldt dat ook voor u?

A: Nee, ik ga met enige regelmaat naar theater, concerten. Musicals niet, want dat boeit me niet, maar vooral concerten vind ik leuk.

I: Okee, en vinden jullie het belangrijk dat Resto aandacht besteedt aan thema's, culturen en vieringen? Zoals Ramadan, of lentefeesten?

A: Ja, dat vindt ik wel belangrijk. Resto heeft een maatschappelijk functie en dat past er heel goed bij.

I: En u?

B: Wat bedoel je precies met aandacht besteden aan? Als ze er verhandelingen over gaan houden, dan zeg ik, dat is teveel. Maar als je zegt, we nemen het op in de publicatie dan is het prima, en goed denk ik. Maar als er teveel aandacht aan wordt besteed, dat vind ik niet nodig, want het interesseert te weinig mensen.

I: Heeft u wel eens contact met andere gasten?

A: Wat bedoelt u?

I: Nou bijvoorbeeld, komt u vaak in groepjes of alleen?

A: Ik kom eigenlijk altijd alleen.

B: Ik kom vaak met mijn vrouw.

I: En zoekt u dan andere mensen op?

A: Nou, ik praat eigenlijk gewoon met mijn tafelgenoten?

I: Heeft u kennissen of vrienden leren kennen bij Resto?

A: Ja, er zijn wel een aantal mensen met wie ik regelmatig omspring.

I: Ook buiten Resto?

A: Nee, dat niet.

I: Geldt dat ook voor u?

B: Nou, dan vraag ik me weer af, wat is een vriend of een kennis? Ik heb wel eens iemand kunnen helpen en verder kennen we elkaar redelijk goed.

I: En ook buiten Resto om?

B: Nee, dat was alleen binnen deze setting. Maar, wat ik wel leuk vind, is dat je hier met allerlei culturen, met allerlei verschillende achtergronden bij elkaar zit. Dat is waar het om gaat. En dat is ook hard nodig.

I: Hebben jullie wel eens meegemaakt dat hier een voorstelling was of een concert, zoals vanavond.

A: Nee, ik kom hier niet zo vaak, dus dit is wel de eerste keer dat ik het meemaak.

I: En u? Ik zag u knikken?

B: Ja, ik heb hier wel eens wat gezien.

I: En wat dan precies? Een voorstelling of....

B: Nee, het was een muziekstuk.

I: En vond u het mooi? Werd u erdoor geraakt?

B: Nou kijk, ik interesseer me voor muziek, dus die dingen blijven me bij.

I: U denkt er nog wel eens aan terug?

B: Ja.

- I: En heeft u toen ook gepraat met u tafelgenoten over dat wat er toen was? Ik kan me zo voorstellen, dat het helpt, als er iets is, om dan een aanleiding te hebben om met anderen te praten.
- B: Nee, is niet nodig. Ik heb geen muziek nodig om met mensen te praten.
- I: Het helpt dus niet?
- B: Nee, nee...
- I: Nou, dat was hem. Dank u wel!

Interview 2:

Observatie:

Drie vrouwen en één man. De man (meneer A) is rond de 40, evenals mevrouw B en C. Mevrouw D is een stuk ouder, rond de 60. Ze komen allemaal uit de buurt en zijn de vaste klanten van deze Resto.

Interview:

- I: Hoe hebben jullie van Resto gehoord? Want jullie zijn best een vaste groep, hè?
- B: We zijn inderdaad met een paar mensen, met een vast groepje.
- I: Okee, en hoe is het allemaal begonnen, dan?
- B: Ja, in de krant heb ik het gelezen, twee jaar geleden was het al, hoe lang kom jij hier eigenlijk al?
- D: Vanaf het begin.
- B: Toen de burgemeester hier was?
- D: Ik ben iets later gekomen.
- B: Ik heb het in de krant gelezen, burgemeester Wolfsen, met zo'n grote foto, die kwam hier de boel openen. Ik zag dat het in Kanaleneiland was, ik dacht; daar kan ik wel heen gaan. En toen dacht ik, ik ga er eens op uit, kijken wat het is. En toen heb ik de rest uitgenodigd.
- I: Jullie komen hier allemaal twee keer in de week?
- B: Ja, als het even kan, wel, ja.
- I: En hoe bent u er dan bij gekomen, ook via hun?
- C: Nee, nee, ik heb het ook eens in de krant gelezen, twee of drie jaar geleden denk ik. Maar ik weet het eigenlijk echt niet meer!
- I: Okee, en u komt eens in de maand?
- C: Nee, heel wisselend, eens in de twee-drie maanden en dan de ene keer weer wat vaker en dan weer een tijdje niet. In de zomer kom ik er wat meer dan in de wintermaanden.
- I: Jullie komen dan niet speciaal voor het programma?
- B: Ja, ook wel. Het eten uiteraard, maar er komt meer bij kijken. Lekker met elkaar, gezellig, saamhorigheid, lekker een hapje eten. Dat is ook heel belangrijk, lekker met de mensen om je heen. Het is een goede combinatie en dat maakt het zo belangrijk.
- I: En naast Resto, gaan jullie dan wel eens naar een concert of een musical of cabaret?
- B: Nee, nee.
- D: Nee, tuurlijk niet, het boeit me ook niet.
- A: Nee.
- C: Nee.
- I: En als wat u dan hier ziet, vindt u het dan wel leuk?
- D: Nee, dit hoeft van mij ook niet. Het is veel te luid.
- I: En toen STUT er was, vond u dat dan wel leuk?
- B: Oh, dat was toen hun er was, met dat theater.
- D: Dat vond ik wel leuk, maar ik vind als je met elkaar wilt praten en die muziek staat zo hard, dan vind ik dat niet leuk. Dan kun je elkaar niet verstaan en het is juist zo gezellig om met elkaar te praten en als zij zo hard gejangk heeft staan, dan hoeft dat niet.
- I: Dat vindt u ook?

- A: Ja, dit hoeft van mij ook niet.
- I: En hebben jullie ook contact buiten deze groep, nu met mij, maar ook met ander gasten?
- B: Ik probeer het ook naar anderen over te dragen, het visitekaartje geven van hier, het is het proberen waard, zeg ik dan. Dan zeg ik de buurtgenootjes wat hier gebeurt, dan vraag ik mensen van me werk, ga je niet eens mee met me? Vindt je het niet leuk? En die visitekaartjes, ga ik dan bij C1000 neerleggen, en soms gooi ik ook kaartjes in de bus.
- I: Zo? Dus u vindt het zo belangrijk, dat u ook reclame maakt?
- B: Jawel hoor, ik vind het heel belangrijk. Om mensen te stimuleren om ze hierheen te krijgen.
- I: En u? Heeft u wel eens contact met andere mensen?
- A: Ik ben overdag heel druk, ga om half 8 de deur uit en kom om 6 uur weer thuis.
- I: En hier? Met mensen van hier? Met andere leeftijden of culturen?
- A: Nee, nee, dat niet.
- I: En praten jullie dan wel eens met elkaar over wat er dan is? Over hoe jullie dat vinden?
- D: Tuurlijk, als ik het niets vind, of als ik de muziek te hard vind staan dan zeg ik dat tegen hun. Of als ik het eten niet lekker vind, dan zeg ik dat ook. Of als ik het te weinig vind, dan zeg ik dat ook.
- I: En helpt het om een voorstelling te zien, om dan met anderen te praten, met onbekenden?

Stilte

- I: En die voorstelling van STUT. Hoe vonden jullie dat?
- D: Ja, dat vond ik wel leuk. Wanneer was dat ook alweer?
- B: Dat was over Lex leert lezen. Dat vond ik heel leuk.
- A: Ja, dat vond ik ook wel leuk. Ik vond het knap dat ze dat allemaal uit haar hoofd kon leren. Ik heb na afloop ook even met haar staan praten
- I: Maar, dan hebben jullie er wel met elkaar over gepraat?
- B: Ja, dat klopt.
- A: Ja, inderdaad, toen wel.
- I: Nou, dat was het. Bedankt!

Tijdje later.

- I: U vindt dat mensen te weinig lachen?
- B: Ja, ik vind dat ze wat dingen moeten laten zien, waar je om kunt lachen. Mensen lachen zo weinig. Komisch. Iets waardoor mensen een beetje opbeuren.
- I: Dat vind ik een goede tip.
- I: En u, hoe vindt u eigenlijk de muziek?
- C: Ik vind het heel mooi, ik hou van deze muziek. Ik hoop dat ze ook nog wat pop gaat zingen.
- I: Zoals?
- C: Michael Jackson ofzo.

Interview 3:

Observatie:

Eén vrouw en drie mannen. Mevrouw A, meneer B en C zijn ongeveer 40 jaar. Meneer D is ongeveer 50 jaar oud en komt uit Tilburg, net als meneer B en zijn nog nooit bij Resto geweest. Mevrouw A komt vaker en komt uit Utrecht, meneer C is een vaste klant en komt uit de buurt.

Interview:

- I: Komen jullie vaak bij Resto?
- B: Nee, dit is de eerste keer.

D: Wij (B en D) werken voor een woningcorporatie uit Tilburg.

I: En jullie, komen jullie vaker hier?

A: Nee, maar ik kom met de tram.

I: En hebben jullie er dan van gehoord?

A: Van vrienden. Die komen hier ook niet zo vaak.

I: Maar wat is dan niet zo vaak. Eens in de maand, of veel minder?

A: Nee, veel minder.

C: Nou, vorige maand was je er ook.

A: Ja, dat is waar.

I: En u meneer?

C: Ik kom hier elke week wel.

I: Zijn jullie speciaal voor het programma gekomen?

C: Ik kom hier, omdat ik het gezellig vind, altijd. En het initiatief heel belangrijk vindt, voor de sociale coherentie. Ja, dat is een moeilijk woord, maar dat meen ik echt. Dus ik vind het een heel goed sociaal initiatief. En dat is het wel zo'n beetje. Ja, ik kom hier altijd gelukkig vandaan, een positief gevoel. Hier vind ik mezelf weer terug, samen met anderen.

B: Leuk dat het ook echt in de buurt is.

C: Ja.

D: En het is ook goedkoop.

C: Ja, dat is voor mij ook belangrijk, ik zit in de WAO en ik kan hier voor drie euro eten. En ik ben niet zo mobiel, ik kan niet zo goed lopen. Vanwege een moeilijk gedoe...Het brengt mensen bij elkaar.

I: Jullie zijn hier vanuit meer werk?

D: Ja, wat het voor mij is, dat is een heel mooi initiatief, maar dat hier op het kaartje staat dat het in Tilburg ook is, en dat wist ik niet. Dus daar ga ik naar op zoek. Heel mooi initiatief, Resto van het hart.

I: Ja, ja. Want...het is me nog niet helemaal duidelijk, hoor. Jullie zijn hier, vanuit een woningcorporatie in Tilburg. Jullie zijn hier om te kijken..

B: Ja, we zijn hier om te kijken hoe jullie het hier in Utrecht doen in de wijken, om gebouwen op te knappen en achterstandswijken weer leefbaar te maken. Vanmiddag zijn we in Overvecht wezen kijken hoe ze daar met kunst, met foto's, een gebouw hebben opgeknapt. En toen dachten we, wat zou het leuk zijn als er een buurtrestaurant zou zijn, waar mensen goedkoop kunnen eten, zodat ze meer met elkaar in contact zijn. En toen bleek dat dat al bestond, Resto VanHarte. Dus vandaar dat we nu aan het kijken zijn hoe dat hier werkt. Hoe zou je dit in Tilburg kunnen doen?

I: En hoe vinden jullie het programma? Dat we nu vanavond een muziekvoorstelling hebben?

C: Ja, dat vind ik fantastisch. Dat organiseert Jolanda allemaal. Hoe ze het doet. Dat is de sfeer en Jolanda kan dat geweldig goed.

I: Naast Resto, gaan jullie wel eens vaker naar een voorstelling, de schouwburg, cabaret of muziek?

C: Nee, heel weinig. Dit biedt mij de gelegenheid om kunst en cultuur, en eten, daarvan te genieten.

I: En u?

D: Ja, regelmatig. Ik woon net onder Tilburg. En daar hebben wij een nieuw theater en daar kom ik regelmatig. Daar zijn ook wel vaak try-outs en dergelijke.

B: Ik niet.

I: En u?

A: Nee, ik niet. Ik vind het duur. Ik vind het echt duur.

I: Vindt u het wel leuk dat het er vanavond is?

A: Ja, ik vind het wel leuk. Het geeft een extra afleiding.

- B: Als je hier alleen komt eten, dan ben je na een half uur alweer naar huis. Het is die combinatie, de afwisseling. Dan heb je ook wat om met elkaar te praten. Dat lijkt me wel de meerwaarde.
- I: Dus u bedoelt eigenlijk, dat het ook kan helpen om met anderen in contact te komen?
- A: Ja, nou ja, niet om in contact te komen, maar het helpt om niet continue met elkaar bezig te zijn. Het is wel prettig dat er een afwisseling is. Je kunt dan ook soms even luisteren.
- B: Ja, want dan moet je luisteren en kun je niet praten...
- I: En heeft u veel contact met andere mensen?
- A: Hier?
- I: Ja.
- A: Nou, ik kom eigenlijk voor de gezelligheid, laat ik het zo zeggen. En de ene keer is die er en de andere keer is iemand anders er, het is elke keer weer anders.
- I: En helpt het dan ook, omdat er dan zoiets staat, om daar samen over te praten?
- A: De ene keer wel, de ander keer niet. Je bent niet zo gefixeerd op elkaar.
- I: Ja, dan ben je niet alleen maar met elkaar bezig?
- A: Ja, dat bedoel ik.
- I: En ervaren jullie dat ook zo?
- D: Ja, het heeft zijn voordelen, maar het moet niet te lang duren, want dan kun je niet met elkaar praten. Dan moet je luisteren.
- C: Nou, dat is net hoe hard je bezig bent. Als ik met iemand aan het praten ben, dan zet ik de radio uit. Dan kan me beter concentreren. Maar als ik een feestje aan het bouwen ben, dan zet ik een plaat op.

Onderbreking door zangeres.

- I: Raakt de muziek u?
- A: Ik vind dat ze een mooie stem heeft, maar het doet me niks.
- I: Heeft u het met elkaar over gehad?
- A: Nee, nou behalve dat ze een mooie stem heeft.

Na afloop blijft meneer C dansen op de muziek.

Resto VanHarte 19-04-2011

Observatie:

Er zijn 15 gasten, die een geschatte gemiddelde leeftijd hebben van rond de 50. Ongeveer 25 mensen, werkzaam bij de Provincie Utrecht, helpen mee in de keuken, in het kader van een teambuildings-dag. Van de 15 gasten zijn vijf alleen gekomen, de rest in groepjes. Vanavond staat in het teken van de Lente. Een mevrouw vertelt, tussen de gangen door, over bloesem, vruchten, boomgaarden en sap. Ze heeft ook een quiz voorbereid, die de tafels mogen uitvoeren. Iedereen doet mee en is druk met elkaar en de bloesem bezig, al hoor je hier en daar wel gemopper. Vooral de mannen vinden het niet heel leuk. Ook de wijkagent is vanavond aanwezig, hij zit tussen de gasten in en heeft geen speciale rol. Niemand blijft na afloop zitten en er is ook geen afsluitend programma. Mensen staan op en helpen mee met opruimen of gaan naar huis. Niemand praat na over het programma, of wisselt van tafel.

Interview 1:

Observatie:

Twee vrouwen (mevrouw A en B), beiden werkzaam bij de Provincie, allebei rond de 50. Geen van beiden komen uit de buurt.

Interview:

- I: Hoe hebben jullie van Resto gehoord? Eigenlijk weet ik dat al een beetje, want jullie zijn hier vanuit je werk?
- A: Wij zijn van de Provincie Utrecht en wij hebben deze week, vanuit de Provincie allemaal, in ieder geval het centrum en de medewerkers, doen vrijwilligerswerk. En dat heet: 'Samen voor Provincie Utrecht'. Het is de eerste keer dat wij hier zijn.
- I: En dan is eigenlijk mijn volgende vraag, jullie weten dat hier wel eens een programmering is, een programma is na het eten?
- A: Ja.
- B: Ja.
- I: En jullie weten wat er vanavond staat?
- A: De activiteit, weet ik, van vanavond, is sap proeven. Sap. Biologische sap. En, dan komt dan op die middelste tafel te staan. En dat is het thema van vanavond.
- I: En vindt u dat soort thema's belangrijk? Dat dat bij Resto erbij hoort?
- A: Ik denk dat het leuk is, dat het iets toevoegt, maar ik hoorde toevallig wel, ik weet niet hoeveel werk dat is, organisatorisch, om dat elke keer er weer iets leuks te organiseren. Ik kan me ook voorstellen dat er mensen zijn die gewoon lekker, die gewoon willen eten en dan ga ik weer naar huis. Zou 't niet weten.
- I: Bent u het daarmee eens?
- B: Ja, ik denk dat het belangrijkste... Kijk, het thema kan een middel zijn om met elkaar te praten, en met mensen te communiceren met wie je dat normaal gesproken niet zou doen. Maar, ik denk dat dat afhankelijk is van het thema of dat gebeurt.
- I: Het thema moet wel aansluiten?
- B: Ja, wij weten alleen van dit thema en ik dat het ook aardig is dat het natuurlijk wel een beetje aansluit bij de diversiteit van deze wijk.
- I: Ja. Grappig was je net zegt, dat zoiets kan helpen om met mensen in contact te komen, denkt u dat dan ook werkelijk gebeurd? Is natuurlijk moeilijk inschatten, maar zou u dat hebben, als u aan een tafel zit met mensen die u niet kent, om dan samen te praten over het thema? Dat dat dan helpt, dat je iets hebt om over te praten?
- A: Ik vind het wel raar om te zeggen: Ik ga niet met mensen praten omdat ik ze niet ken. Alleen de tafelschikking vind ik al helpen.
- I: Ja, precies. Dus het is niet alleen het ding wat erbij zit, maar alleen al dat je bij elkaar aan tafel zit?
- A: Ik heb het persoonlijk niet nodig, om met mensen in gesprek te komen, dat er een thema is. Voor mij is dat niet nodig.
- A: Maar het kan best een leuke entree zijn. Kijk, wij kennen elkaar van het werk, maar wij kennen elkaar eigenlijk ook niet. En dat je dan met elkaar in gesprek komt, dan gaat het voornamelijk over werk. Maar als je mensen nog niet zo goed kent, dan kan het misschien, dat je niet zo gauw een entree weet, maar ik vind het eten ook altijd al een leuke entree om over te praten.
- I: Spreekt het thema jullie ook aan?
- A: Biologische vruchtensap vind ik heerlijk. En ik vind de bloesem wel leuk. Niet extreem, maar wel leuk.
- B: Ik vind het zelf heel leuk, maar ik weet niet hoe goed het aansluit.
- I: Dan heb ik nog een laatste vraag: gaan jullie, naast Resto, wel eens naar voorstellingen in de schouwburg?
- B: In de stad specifiek?

- I: Of ergens anders, dat maakt niet zoveel uit.
 A: Of we cultureel actief zijn?
 I: Ja.
 A: Ik ga niet zo gek veel naar de schouwburg. Als ik ga dan is het in Amsterdam, twee of drie keer per jaar, altijd toneel. Niet al te vaak.
 B: Bij mij... Ik ben vorige week naar de opera geweest. Ik denk, eens in de twee maanden.
 I: Dank jullie wel.

Interview 2:

Observatie:

Twee vrouwen (mevrouw A en B), twee mannen (meneer C en D). Beide mannen zijn hier vanwege hun werk (zijn allebei wijkagent) en komen wel uit de buurt. Mevrouw A komt uit de buurt, mevrouw B niet. Mevrouw B is ook vanwege haar werk hier, ze werkt voor de Provincie. Iedereen is ongeveer rond de 40.

Interview:

- I: Hoe vaak komen jullie bij Resto?
 B: Ik ben vanavond vrijwilliger hier, dit is de eerste keer.
 A: Het is voor mij de derde keer dat ik kom.
 C: Voor mij is het de vierde of derde keer.
 D: *(meneer steekt zijn vinger op)* De eerste keer.
 I: Jullie drie (B, C, D) zijn vanwege je werk hier. En u, waarom bent u vanavond gekomen?
 A: Zij is mijn zus (B). En de vorige twee keer ben ik gegaan, omdat een vriendin het initiatief had om hier naar toe te gaan. En we vonden het heel leuk, en toen zijn we nog een keer gegaan. Ik neem me wel voor om vaker te komen, één keer per maand ofzo, maar dat is tot nu toe nog niet gelukt.
 I: Wat vindt u er zo leuk aan?
 A: Dat je verschillende mensen ontmoet, die je anders niet zo snel tegenkomt. In je werk kom je altijd hetzelfde type tegen, of met dezelfde achtergrond of van dezelfde leeftijdscategorie of met dezelfde intentie, en hier is het heel verschillend. Maar het idee spreekt me ook heel erg aan, dat mensen die weinig geld hebben toch uit eten kunnen. Ik vind het heel leuk gedaan, heel verzorgd en...
 I: En wist u dat er vanavond iets stond? Dat er vanavond een soort van extra activiteit was?
 C: Die zijn er altijd wel. *(rest knikt)*
 I: Hoe vinden jullie dat? Vind je nodig, of vind je het leuk?
 A: Voor mij hangt het wel een beetje van de activiteit af, maar ik denk wel dat het leuk is. Als je zo tussendoor moet wachten. Maar ik vind het meestal ook wel heel leuk om met de mensen te kletsen bij wie je aan tafel zit. En als er zo'n activiteit is, dan klets je over de quizvragen, in dit geval. Ik vind het wisselend.
 D: Ik denk dat het ook vergemakkelijkt.
 A: Dat misschien wel ja.
 D: Wat meer laagdrempeliger, sommige mensen die zitten en eten gewoon en die hebben het altijd over hetzelfde en op dat moment krijg je toch wat meer...
 A: Wat meer onderwerpen om over te praten.
 I: Vinden jullie het een leuk onderwerp, voor vandaag? Spreekt het jullie aan?
 C: Persoonlijk?
 I: Ja.
 C: Met die takken enzo, nee.
 D: Nee.

- C: Maar wat ik wel leuk vond, bijvoorbeeld het Chinese Oud en Nieuw werd hier dan gevierd. Dan leer je ook nog eens wat. Of bijvoorbeeld, met Ramadan heb je het Suikerfeest. En dat is heel actueel in deze wijk en dat wordt hier dan ook gedaan. En dat is op zich heel leuk.
- I: Dus dat vind u het ook wel belangrijk?
- D: Je kan niet altijd dezelfde gesprekjes hebben.
- I: Nee, okee, maar het is wel leuk om te horen wat dan wel aanslaat en wat niet aanslaat.
- I: Gaan jullie naast Resto, wel eens naar voorstellingen?
- A: Heel vaak, ja.. Ik ga vaak naar RASA, het wereldmuziekcentrum. En verder, wat valt er nog meer onder culturele dingen?
- B: Bijvoorbeeld Culturele Zondag.
- A: Ja, daar heb ik de laatste tijd weinig tijd voor gehad, maar daar ging ik ook altijd wel heen. Pas een keer naar de schouwburg geweest, toneelstukken..
- I: En jullie?
- C: Jawel, voorstelling, concerten.
- D: Nee, eigenlijk niet, heel af en toe naar de film.

Interview 3:

Observatie:

Meneer A komt niet uit de buurt, is rond de 60. Hij eigenlijk altijd aanwezig, maakt ook foto's en is vrijwilliger. Hij is geen culturele univoor, maar is zo vaak aanwezig dat hij veel weet van het publiek en wat wel werkt en wat niet.

Interview:

- I: Hoe heb je van Resto gehoord?
- A: Via een website. Er stond een vacature op de website en daar heb ik op gesolliciteerd. Op die manier ben ik in contact gekomen met Jolanda, toen heb ik een intakegesprek gehad en die heeft mij het één en ander verteld en ik ben enthousiast geworden.
- I: Hoe lang is dat geleden?
- A: Nu bijna een half jaar geleden. In oktober, dacht ik, dat we het eerste contact hebben gelegd. Vorig jaar mei ben ik gestopt met werken, en ik heb heel veel hobby's, heel veel te doen thuis, maar toen dacht ik, ik vind het ook wel leuk om een sociaal iets te doen en toen ben ik op de website gaan kijken, vrijwilligerswerk, en wat is leuker om iets vrijwilligerswerk te doen dan wat dan ook je passie is. Mijn passie is fotografie en toen zag ik, ze zoeken een fotograaf, en toen was het zo gekomen.
- I: Je bent hier wel vanuit je werk?
- A: Vanuit het vrijwilligerswerk. Ik ben medewerker van Resto VanHarte.
- I: En komt u alleen op de dagen dat er iets is?
- A: Dat bepalen wij samen, Jolanda, die zegt van: 'Joh, dan is er niets.' Kijk, want als er alleen gasten komen, het gaat een beetje om de sfeer, een activiteit vast te leggen en niet alleen als de vaste mensen komen, die staan al een keer op de foto. Het gaat om de activiteit, en dat maakt het ook leuk om het op de website neer te zetten.
- I: Ben je cultureel actief?
- A: Meer bij mezelf, ik ben creatief actief. Ik schilder en ik doe iets met beeldhouwen, met papier-maché en dat komt eigenlijk, omdat ik nu meer tijd heb. En eigenlijk, ik ben al veertig jaar heel druk geweest, belangrijke functie en nu heb ik wat tijd voor mezelf.
- I: Ja, en dan gaat u ook wel meer naar de bioscoop?
- A: Ja, dan gaan we meer naar de bios, en mijn passie is eigenlijk reizen. Ik reis ook erg veel.
- I: Wat vind je van de voorstellingen die hier staan?
- A: Ja, heel divers ook, vind ik. Ik denk dat Jolanda daar een beetje gevoel voor heeft. Ik ga ervan uit, dat zij het een en ander ook zelf regelt. Ik vind de onderwerp leuk en divers.

- I: Sluit het ook aan bij de mensen die komen?
- A: Daar gaat het om. Het gaat niet om mijn persoonlijk mening, het gaat om de mensen die hier komen, daar is het voor.
- I: Merk je dan ook dat als er zoiets is, dan zijn er meer mensen?
- A: Ja, de Marokkaanse avond is altijd vol, Sinterklaasavond is vol, Kerst was vol.
- I: Ik vraag me dan of, of zoiets helpt, dat mensen met elkaar in contact komen?
- A: Ja, ja zeker. Ik heb altijd, ik ga altijd bij diverse mensen aan tafel zitten, ga nooit bij dezelfde mensen zitten en ik heb het idee dat het toch een beetje om een sneeuwbaaleffect gaat. Vanavond ook, mensen van de Provincie Utrecht, zijn allemaal heel enthousiast en ik hoop alleen dat ze ook weer terug komen. Het heeft wel z'n ups en downs, de ene avond is het vol, de andere avond is het heel erg rustig.
- I: En heb je dan aan tafel ook gesprekken over wat er dan staat? Over de voorstelling?
- A: Daar wordt ook wel over gesproken.
- I: Het is een manier om met elkaar in contact te komen?
- A: Absoluut.
- I: Ik hoorde net ook zeggen: om over een drempel heen te komen. Ben je het daarmee eens?
- A: Dat ligt wel een beetje aan het publiek zelf. De een is ook wat geslotener, er zitten wat mensen en die zitten alleen maar en zeggen helemaal niks, enzo. Soms heb je, een slag publiek dat gewoon anders is. Als je meer sociaal behoevend bent, of een verslaafde kliniek hebt meegemaakt, dan kijk je er misschien anders tegenaan.
- I: En vindt u dat er verschil is tussen de maatschappelijke avonden en de meer culturele avonden?
- A: Ja, ik denk het wel.
- I: Waar zit hem dat dan in?
- A: Mensen zoeken meer gezelligheid, en op de sociaal-maatschappelijke avond is dat wat minder.

Resto VanHarte 26-04-2011

Observatie:

Er zijn 36 gasten, die een gemiddelde leeftijd hebben van rond de 40, er zijn een paar kinderen en een paar hele oude mensen. Er zijn vanavond veel mensen in groepjes gekomen, maar een paar zijn alleen. Tussen de gangen door zingt het STUT koor drie liedjes. Het STUT koor is een onderdeel van het Wijktheater STUT. Bijna iedereen zingt mee, of klapt mee. De groep zingt een aantal bekende liedjes (zoals "De glimlach van een kind"), maar ook eigen nummers over dingen die de zangers zelf hebben meegemaakt. Het is niet alleen zingen, er wordt ook geacteerd en verteld. De mensen kennen de codes wel, het is meestal stil als de zangers vertellen of zingen. Een enkeling praat er doorheen, maar praat dan over dat wat ze zien. De reacties blijven beperkt tot uiterlijke kenmerken, nauwelijks inhoudelijke reacties. Ongeveer 31 mensen blijven na afloop zitten en zingen de laatste 5 nummers mee. Daarna blijven nog 15 mensen napraten, buiten op de stoep. Drie mensen wisselen van tafel.

Interview 1:

Observatie:

Vier vrouwen, mevrouw A, B, C, D. A, C en D zijn rond de 60, B is rond de 80. Ze komen niet uit de buurt en zijn geen culturele univoren.

Interview:

I: Waarom zijn jullie vanavond gekomen?

A: Ik kom alleen uit Zuilen, ik kom hier dus helemaal nooit, en mijn moeder had me uitgenodigd, omdat ze zei: Goh, dat vind jij misschien ook leuk om te zien en nou dat wil ik wel. En zondende ben ik nou hier naar toe gekomen.

I: Dus u bent speciaal voor STUT gekomen?

A: Ja, ik ben speciaal voor STUT gekomen.

I: En het is dus de allereerste keer dat u hier bent?

A: Ja.

I: En geldt dat ook voor u? Is het ook de eerste keer dat u hier bent?

B: Ik zit in de toneelgroep van STUT. En toen we repetitie hadden, toen zeiden ze, we treden op met het koor, en toen zei ik, nou dan kom ik ook. Want als wij optreden dan komt ook altijd het koor naar ons toe.

I: En u bent hier al vaker geweest?

C: Ja, ik ben vaker geweest. Ja, ja. Ik vind het ook heel gezellig is, het is ook altijd lekker eten, echt lekker eten.

I: Bent u ook voor STUT gekomen?

C: Ja, ja. En ook voor het lekkere eten, want dat is ook heel erg belangrijk.

I: En u, mevrouw?

D: Nee, nee, ik ben ook voor STUT gekomen. Ik ken de mensen, en de leiding ken ik ook. Het is ook de eerste keer, hoor.

I: Okee, het is ook de eerste keer dat u hier bent?

D: Ja.

I: Ik hoorde u zeggen dat u meespeelt in de theatergroep van STUT en hebben jullie naast STUT... Gaan jullie wel eens naar een voorstelling, of een concert, naar musicals of dat soort dingen?

B: Ja

D: Ja

A: Ja

C: Ja

A: Een enkele keer als er een mooie voorstelling in de schouwburg staat, dan gooi ik er wel eens geld tegenaan. Maar het moet echt wel wat bijzonder zijn, anders hebben we, ja, er gewoon geen geld voor.

I: Ja, dat kan ik me voorstellen, hoor.

A: Maar we (A en B) gaan wel graag naar dat soort dingen toe. En zij (D) gaat best wel vaak mee naar de Bastaard.

I: En u, gaat u wel eens...?

C: Ja, ja, ja.

I: En u?

D: Ja, wel eens naar het theater, maar sinds mijn man is overleden ga ik niet meer zo vaak. Maar ik ga wel naar het STUT theater, dat is ook in de buurt, hé.

I: En het is niet zo duur, denk ik.

D: Ja, dat ook.

I: En, wat verwachten jullie van de voorstelling? Kennen jullie ze al?

A: Ma, ken jij ze al?

B: Nee, maar ik heb al wel even buiten gehoord wat ze gaan zingen. Die wel, die niet, die wel, die niet.

I: Dus u heeft wel hoge verwachtingen?

B: Ja, ik denk dat het wel goed gaat worden.

I: Mijn andere vragen zijn meer voor de mensen die wel eens vaker bij Resto zijn geweest. Ik vroeg me af, heeft u wel eens teruggedacht aan een voorstelling, die u hier heeft gezien? Die u geraakt heeft?

- C: *(mevrouw begint te stamelen en kan niet op de naam komen)* Een blinde man, die is hier geweest, dat was heel speciaal.
- I: Was dat muziek of.../
- C: Nee, dat was een interview. Hij legde het allemaal uit, hoe het is om blind te zijn.
- I: Okee.
- C: En we hebben hier ook wel eens een spel gedaan, met verschillende dieren. Iedereen kreeg een dier opgespeld, een kip of een konijn. Noem maar op, gewoon opgespeld. En toen bij het eten, kregen we de opdracht om met een andere kip te praten. De kip moest met een andere kip praten. En dat was heel leuk om dat je dan met mensen praten met wie je normaal niet zou praten.
- I: En bij die momenten, dat jullie dan praten. Ik hoor dus nu, dat u een beetje werd gedwongen om met andere mensen te praten.
- C: Ik ben me wel heel erg bewust van dat ik met andere mensen kan praten. Dat vind ik ook heel erg leuk.
- I: Praat u dan ook over de voorstelling?
- C: Ja, nou eigenlijk, zo van, wat was het leuk en over hoe we het vonden...
- I: Bedankt voor het interview.

Interview 2:

Observatie:

Twee vrouwen, mevrouw A en B, allebei rond de 50. Eén komt uit de buurt en de ander niet. Zijn allebei culturele univoren.

Interview:

- I: Komt u hier vaker?
- A: Ja, ik kom hier wel vaker. Nou was ik weer een tijdje niet geweest, maar het leek me leuk dit koor. En ja...
- I: U bent er wel speciaal voor gekomen?
- A: Ja, want ik had het heel druk vandaag, maar ik denk, ik ga toch maar even.
- I: En u?
- B: Ja, ik ben er nog niet heel veel geweest, maar toch al een keer of zes zeven. Of met haar of met een andere vriendin, het is toch wel makkelijk. Ik woon hier in de buurt.
- I: Okee. En u?
- A: Nee, ik woon in Nieuwegein.
- I: Gaan jullie vaak naar het theater, of dat soort dingen? Naar de schouwburg of...
- A: Nee, maar ik ga nu toevallig met een vriendin een keer naar de schouwburg, naar Augustus Oklahoma. Met Loes Luca. En het duurt heel lang. Er zitten twee pauzes in. Maar het lijkt me heel leuk.
- B: Voor mij is het heel lang geleden, ja. Ik denk wel dertig jaar.
- I: En gaat u vaak?
- A: Nee, ik ga niet zo vaak, hoor.
- I: Eens in de...
- A: Ja, dat ligt eraan, eens in het half jaar.
- B: Ik vind het ook wel duur, hoor.
- I: Het ligt wel aan de rang die je koopt.
- B: Ja, dat is waar.
- I: En bent u nou vanavond speciaal gekomen voor STUT?
- B: Nee, maar dat weet je meestal van te voren niet. Ik weet niet of het menu ook op internet staat. Wel als er een thema-avond is, maar dit is geen thema-avond.
- I: En bent u gekomen voor STUT?

B: Nee, ook niet hoor. Ik kom voor de gezelligheid, voornamelijk de gezelligheid. Ik vind het niet erg om iets voor mezelf te koken, dat heb ik mijn hele leven al gedaan, voor mezelf koken, maar ik vind het vooral gezellig.

Iedereen begint te eten.

I: Ik vroeg me af, wat vinden jullie ervan, van STUT?

A: Leuk!

B: Het doet mij niet veel. Het is wel herkenbaar, de liederen en sommige dingen, maar het leeft ook wel, maar het trekt mij niet aan.

I: En weet u ook waarom dat is?

B: Dat vind ik een beetje vervelend om te zeggen, ik bedoel, nee, dat vind ik vervelend om te zeggen.

I: Maar dat maakt mij niet uit, hoor, ik ben gewoon benieuwd.

B: Ik vind het een beetje amateuristisch en ik hou van echte muzikanten. Ze doen hun best en dat mag je alleen maar toejuichen.

I: En u vindt het leuk, zei u?

A: Ja, ik vind het hartstikke leuk ja.

I: Het spreekt u wel aan.

A: Ja.

I: Okee. Is het voor u herkenbaar?

A: Wat bedoel je daar precies mee?

I: Nou, dat u zich herkent in wat er staat het, dat het u raakt, dat u zelf zoiets heeft meegemaakt.

A: Ja, tuurlijk wel, zeker.

I: En wat roept het dan op?

A: Vooral dat laatste, dat lied, hoe heette dat ook alweer? 'Een glimlach van een kind'. Dat vind ik een mooi lied. En ik heb zelf ook drie kleinzoontje, en daar moest ik aandenken. En dan pakken ze je hand, je weet wel, dan geeft zo'n kleintje je een hand en dan raak ik altijd wel even vertederd. Zo leuk, zo'n klein handje.

I: Okee. Jullie komen hier wel vaker, hé?

B: Ja.

I: En zijn er andere thema's of evenementen die u heeft meegemaakt?

B: Ja, wel thema's ja.

I: Is er eentje waarvan u dacht: Oh, dat vond ik leuk?

B: Ja, Chinees Nieuwjaar, dat vond ik erg leuk. Dat was een hele goede avond, ook qua eten, dat was echt fantastisch.

I: En ook iets cultureels?

B: Daar moet je aan mij niet zoveel vragen over stellen, hoor. Ik heb niets met culturele dingen, daar kom ik niet voor. Die thema's dat raakt mij niet, dan ga ik even buiten roken.

I: En zijn er dingen die u herinnert?

A: Nee, ik heb nog nooit eerder voorstellingen hier gezien. Nee.

B: Het is mij allemaal niet zo bijgebleven. Wel leuk om te horen hoe dat allemaal heet enzo, maar nogmaals het zijn dingen die mij niet raken.

I: Nee, okee. Maar u heeft het wel herinnert.

B: Nee, okee, maar dan doe ik er verder niets mee.

I: En praat u er dan ook met elkaar over aan tafel met elkaar, wat er staat? Met onbekenden, met tafelgenoten?

A: Ja.

- I: En helpt het dan om met anderen in contact te komen? Om iets te hebben om over te praten.
- A: Ja, het helpt wel ja.
- B: Het kan ja. Maar jij bedoelt, dat er dan ook echt een aanleiding voor is en dat mensen dan met elkaar daarover aan de praat komen.
- I: Ik kan me zo voorstellen dat als er zoiets staat, dat het makkelijker is...
- A: Dan kom je makkelijker los.
- I: Ja, om even met elkaar erover te hebben: Vanavond staat er dit. Oh, leuk.
- B: Ja, maar meestal zijn we hier, tenminste ik dan, met bekenden. Maar als je nou helemaal alleen aan tafel zit, dan is het een ander verhaal. Dan kan het makkelijker zijn. Ik zit meestal wel met één of met meerdere.
- I: U heeft ook geen contact met andere mensen.
- B: Ja, dat wel. Maar dan ga ik het niet echt over de inhoud van de avond hebben.
- I: En geldt dat ook voor u mevrouw? Of komt u wel makkelijker in gesprek?
- A: Oh, ja dat vind ik zeker, ja. En toen met die make-up middag ook, toen hebben we ontzettend veel met elkaar zitten praten en lachen en dat was heel gezellig.
- I: Omdat je met elkaar iets deed?
- A: Ja, dat was heel leuk.
- B: Ja, dat was heel gezellig, die dag.
- I: Bedankt voor het interview.
- B: Ik wou even nog wat kwijt. Ik vind wel dat er soms wat te lange pauzes tussen zitten, het duurt soms vreselijk lang.

Interview 3:

Observatie:

Twee vrouwen, mevrouw A en B, allebei rond de 70. Eén komt uit de buurt en de ander niet.

Interview:

- I: Waarom zijn jullie vanavond gekomen?
- A: Nou, dat vonden we wel leuk. We zijn hier wel eens eerder geweest en toen zeiden we: We gaan vaker. En het is eigenlijk altijd leuk.
- I: En u gaat samen dan?
- A: Ja, alleen is ook maar alleen.
- I: En bent u dan speciaal voor STUT gekomen?
- A: Nee, Jolanda had me een keer uitgenodigd om te komen eten en toen was STUT er ook. En dat vond ik wel heel leuk, en toen hoorde we meteern weer dat ze vanavond weer zouden komen, en toen dachten we, dan gaan we weer.
- I: En u heeft haar (mevrouw B) dan weer meegenomen?
- A: Ja, ja, dat heb ik toen aan haar verteld.
- I: Okee.
- B: Ik wist dat vanavond STUT hier was, maar ik vind het een hele ontroerende voorstelling.
- I: En u, vindt u het mooi?
- A: Of het muzikaal ook mooi is, dat kan ik niet beoordelen.
- I: Maar qua inhoud...?
- A: Ja, en hoe ze het brengen.
- I: Dus het doet u ook wel wat?
- A: Ja.
- B: Ja.
- A: Ja, want je merkt toch ook wel dat het hun ook wat doet, dat ze hun hart openstellen.
- I: Dus als u zie, dat het hun wat doet, dan doet het u ook wat?

- A: Ja.
- I: De vorige keer was er een andere voorstelling van STUT. Vond u dat ook leuk?
- B: Dat ging over analfabetisme en zo.
- A: Ja, dat vond ik wel mooi. Maar ik heb het ook wel eens gezien, in een hele voorstelling vanuit STUT, hoor.
- I: Dus deze had u al gezien?
- A: Ja, want mijn dochter speelde mee, dus toen ben ik komen kijken
- B: Ik had hem nog niet gezien.
- I: Gaan jullie vaak naar... naar andere voorstellingen? Of uit?
- A: Niet zo vaak hoor.
- B: Ik ben alleen, en ik moet mezelf vermaken, dus ik ga graag uit.
- I: Wat vindt u dan het leukste om te gaan doen?
- B: Ik ga graag naar concerten of voorstellingen.
- I: Okee. Mag ik u ook vragen hoe vaak u dat ongeveer doet, een keer per maand.. of...?
- B: Ja, zo ongeveer.
- I: Zo, wat leuk!
- B: Ik ga vaak graag naar dingen in de stad en soms ook naar gratis dingen, want ik vind het wel duur.
- A: Toen mijn man nog leefde, gingen we wel vaker uit. Naar concerten enzo. Maar de laatste paar jaar niet meer.
- I: En hebben jullie vanavond gepraat over wat er stond? Delen jullie dat dan?
- A: Het is wel leuk om met elkaar erover te praten en je ontdekt dan bij elkaar wat. De vorige keer hadden we een wat betere tafel. Vanavond hebben we niet zoveel met elkaar gepraat, we zitten een beetje aan de verkeerde tafel. Zij kennen de mensen van het koor en zijn erg met elkaar bezig.
- I: En helpt het dan, dat er zoiets stond?
- A: Jawel, maar je praat ook wel met elkaar over je werk en waar je vandaan komt. Er waren mensen van een andere afdeling, die hadden geholpen met STUT.
- B: Ja, ik vind het altijd wel een voordeel als er iets staat.
- I: Nou, dat was het volgens mij wel. Bedankt!

Resto VanHarte 29-04-2011

Observatie:

Vanavond is er geen programma tijdens of na het eten. Het heeft dus geen zin om mensen te vragen naar hun mening over het programma. Daarom stel ik alleen maar de introducerende vragen. Er zijn 15 mensen aanwezig, de gemiddelde leeftijd ligt rond de 40. Interview 1 heb ik niet kunnen opnemen, omdat de respondenten dat niet goed vonden. Gelukkig waren het korte vragen en antwoorden en ik heb direct de antwoorden na afloop zelf ingesproken en tijdens het gesprek mee geschreven. Interview 2 is een expertinterview met een vrijwilliger.

Interview 1:

Observatie:

Drie mannen, A en B komen uit de buurt, C niet. A en B zijn rond de 40, C is rond de 70.

Interview:

- I: Hoe hebben jullie van Resto gehoord?
- A: Wij (A en B) komen al sinds december 2010. We wonen hier in de buurt en we hebben een poster zien hangen van Resto en we dachten: 'Kom laten we het proberen.'

- C: Ik kom al 15 jaar bij Resto, ik kom niet uit Utrecht, maar uit Zoetermeer. Ik ga elke dag bij een andere Resto eten, zo lekker en gezellig vind ik het.
- I: Dus jullie zijn vanavond niet met een speciaal doel gekomen?
- B: Nee. Ik ben hier, omdat ik elke vrijdag kom.
- A: Dat geldt ook voor mij.
- C: Inderdaad.
- I: Gaan jullie naast Resto wel eens uit, naar cabaret of musicals ofzo?
- A: Nee, nauwelijks. Heel soms ga ik wel eens met hem mee (meneer B).
- B: Jawel, vind ik wel leuk om te doen. Ik ga wel naar galleries enzo, maar niet heel vaak.
- C: Ik ga veel naar het theater, vooral in Rotterdam. Ik word uitgenodigd door mensen die ik bij Resto ontmoet en dan ga ik kijken.

Interview 2:

Observatie:

Vrouw (A) van in de 20, ze is vrijwilliger bij Resto. Haar taak is om voor de buurtkinderen activiteiten te organiseren. Ze wil daardoor de allochtone buurtbewoners aan te spreken en uit te nodigen om te blijven eten.

Interview:

- I: Kom je vaak hier bij Resto?
- A: Ik denk dat ik ongeveer één à twee keer in de maand een keer een avondje kom helpen. En dan is het vaak in combinatie met een activiteit voor de kinderen uit de buurt.
- I: Hoe doe je dat dan uitzetten in de wijk dat je dat gaat doen?
- A: Dat is eigenlijk wel een probleempje, want we hebben nu eigenlijk niet echt een duidelijke werking, aanknopingspunt daarvoor. Er is wel één mevrouw die wel heel veel contact heeft in de buurt. En die heeft zelf, die is Surinaams of zo, dat weet ik niet. Die heeft zelf ook wel kinderen en die houdt zich daar verder ook mee bezig, maar die kent wel veel mensen in de buurt, dus via haar waren er vanmiddag ook echt veel kinderen die dus hier vanmiddag op de vrijmarkt dingen zaten te verkopen en daarna ook meededen met de spelletjes. Daar komen dat toch wel wat kinderen op af, en dat gaat dan vooral via via. Het zijn wel vaak dezelfde kinderen, dat is wel zo, die dan al wel bekend zijn met hier, die dan ook af en toe komen, de ouders ook, maar aanwas van nieuwe gezichten, van nieuwe kinderen. Dat zou dan via de scholen kunnen, ofzo.
- I: Het is een hele besloten wijk. Dat maakt het ook moeilijk: je moet maar dingen gaan proberen, er is geen sleutel tot succes.
- A: Wat je dan ook ziet, de kinderen hun moeder wel meenemen, maar bijna nooit dat de vader er ook bij is. Daar is ook wel wat te winnen. Je ziet ook wel vaak, dat acht uur bijvoorbeeld te laat is, om te blijven eten. Dat ze eigenlijk eerder naar huis moeten, om, ik heb geen idee. Dat werkt ook tegen. Dat merk je ook wel. Ik denk dat het allemaal wel kan, maar dat 's avonds gewoon te laat is.
- I: Grappig dat dat soort dingen die er helemaal buiten staan, wel invloed hebben op het programma. En, doe je ook wel eens cultureels, of doe je echt alleen maatschappelijke dingen?
- A: Nou meestal is het wel Jolanda, zeg maar, die de dingen binnenhaalt. Er was dus een keertje, toen was er een poppenspeler, en dat was echt ontzettend leuk, maar het is niet dat ik zelf echt de contacten heb om culturele dingen hier te organiseren. Dus meestal heeft Jolanda wel iets bedacht en dan gaat het voor mij vooral om die avond te helpen. Volgens mij doet ze dat ook steeds meer, net ook al even aankondigen dat er dan wat voor komt, of dat soort dingen. We hebben ook een keer gehad, dat een meisje uit de wijk, twee meisjes uit de wijk, die hadden samen, voor één of ander schoolproject ofzo, hadden ze met elkaar een

- dansstukje ingestudeerd en dat lieten ze dan ook hier zien en dat soort initiatieven vind ik wel heel leuk en dat zou misschien wel meer gestimuleerd kunnen worden, dat dit ook een platform kan zijn waar mensen mee bezig zijn dat ze dan kunnen doen. De vraag is alleen of dat niet confronteert met het eten, zeg maar. Niet iedereen vindt dat even leuk of even boeiend.
- I: Dat is precies ook waar ik mee bezig bent. Om te kijken of het gaat conflicteren, ik vraag het me namelijk af. Ik krijg over het algemeen hele positieve reacties, over de extra programmering, maatschappelijk en cultureel.
- A: Het geeft ook zeker, als het er is, een extra sfeerding en napraten. Ik ben daar zeker ook wel heel erg positief over. Ik kan me wel voorstellen dat het ook wel weer ander publiek trekt. Aan de andere kant, wat ook wel weer heel erg leuk was, toen die poppenspeler hier was, waren er heel veel kinderen die überhaupt nog nooit met theater in aanraking waren gekomen. En dat dan nu, voor het eerst, op deze plek dat zien. Want dit is wel heel laagdrempelig hier. En dat maakt het dan ook wel weer leuk om dat soort dingen aan te bieden hier, dat ook mensen die er geen geld voor hebben of niet weten waar ze daar voor terecht kunnen, dat ze dan hier daarmee in aanraking komen.
- I: Ja, want wat ik ook heb gemerkt, want het gaat hier niet om het programma, maar om het eten, dan zijn er ook mensen die zich anders niet zo snel openstellen voor dit soort dingen. Dus mensen komen er ongemerkt mee in aanraking.
- A: Dit is in het brede kader van cultuureducatie, wel heel leuk en waardevol.
- I: En Resto wil ook graag de wereld verbreden van mensen. En merk je dan ook, jullie hebben maatschappelijk en culturele dingen, merk je verschil in sfeer, in reacties?
- A: Ik denk dat heel veel mensen ook niet weten wat voor programma, en of er een programma, die avond is. Ze komen om te eten en als er dan nog iets maatschappelijks of cultureel is, sommige mensen realiseren zich dat pas op de avond zelf. Dus ik denk dat dat bij de voorkeur, bij de selectie, niet zo uitmaakt, wat er die avond gepresenteerd wordt. Ik denk dat bij culturele dingen, dan... Ja, lastig hoor...
- I: Ja, dat kan ik me voorstellen. Maar de poppenspeler was bijvoorbeeld iets cultureels wat jullie hebben georganiseerd, kan je ook iets opnoemen wat meer maatschappelijk was?
- A: Dat maatschappelijk wat we hier hebben gedaan, was met de Portiekkids, die hebben hier wat zij doen en dan vragen ze aan mensen om ideeën te geven, van: Jullie wonen hier in de wijk, wat vind je ervan,? Om zo een beetje een dialoog op gang te brengen. Was eigenlijk wel heel leuk, om op die manier een beetje, zichzelf aan te kondigen, van: Wat doen wij nou eigenlijk en wat verwachten jullie van ons? Wat zouden jullie leuk vinden. En er ontstond wel een hele leuke sfeer. Mensen namen het ook wel serieus. (pauze) Ik denk dat het culturele... Het maatschappelijke is, denk ik, meer is voor de buurt, een dialoog zou kunnen zorgen. En het culturele ontstaat er meer een ontspannen, bijna een avondje uit sfeer.
- I: Ik hoorde de fotograaf ook al zeggen dat het gezelliger is als er iets cultureels staat. Ben je het daarmee eens?
- A: Ja, daar ben ik het mee eens. Ik denk ook dat het culturele meer mensen wel leuk vinden en dat het maatschappelijk, dat je daar wel geïnteresseerd in moet zijn. En als je dan niet in de wijk woont, of uit de buurt komt, dan heb je daar niet misschien niet zo'n boodschap aan. Maar het is wel een mooi platform om een dialoog op gang te brengen.
- I: Ik heb ook het idee dat het mensen ook wel iets geeft om over te praten. Ben je het daarmee eens?
- A: Ik heb wel het idee, dat juist omdat mensen heel veel bij elkaar aan tafel moeten schuiven. Tuurlijk gaan sommige mensen die elkaar al kennen wel bij elkaar zitten, we blijven mensen en we blijven kuddedieren. Maar ik heb wel het idee dat er dan wel altijd een aantal leuke gesprekken ontstaan.
- I: Bedankt voor het interview!

Bijlage II: Observatiebladen

voorstelling:

- zangeres, tijdens het eten, tussen de gangen door, zingen.

12-04-2011

Jazzmuziek. Zaal reageert Vragenlijst:

over het algemeen positief. Soms doorheen praten, soms stiltes.

Begin:

- Kort interview voor Resto VanHarte. Vinden ze dit goed?
- Ik neem het op, zodat ik niet hoeft te rekenen op mijn geheugen, die is namelijk niet zo goed. Het is voor persoonlijk gebruik en wordt daarna gewist.
- Het zijn een paar korte vragen, maar zie het als een gesprek met elkaar, reageren op elkaar mag, ik neem alles op dus haal er later wel uit wat ik kan gebruiken.
- Het gaat over het extra programma van deze Resto, dus dat er soms voorstellingen na afloop van het eten te zien zijn.

over het algemeen

> 3 liedjes tussen elke gang.

- mensen gaan naar afloop danven

Vragen:

Introductie; ervaring met Resto en met kunst en cultuur:

1. Hoe hebben jullie van Resto gehoord?
2. Komen jullie vaak bij Resto eten?
3. Komen jullie speciaal voor het extra programma? En zo ja: waarom, wat trekt jullie erin aan?
4. Gaan jullie, naast Resto, wel eens naar cabaret, of theater, of musicals of dansvoorstellingen of concerten?

Mening over het programma

5. Vindt u het belangrijk dat Resto aandacht besteedt aan thema's, culturen en vieringen?
6. Wat vinden/verwachten jullie van de voorstellingen?
7. Spreekt het jullie aan? Is het herkenbaar?
8. Zijn er dingen die je mist in het programma?

Interactie:

9. Heeft u contact met andere gasten?
10. Heeft u contact met mensen van een andere leeftijd of uit een andere cultuur?
11. Heeft u nieuwe kennissen/vrienden leren kennen bij Resto?
12. Praten jullie aan tafel met elkaar over de voorstelling?
13. Kom je daardoor ook weleens in gesprek met onbekenden?
14. Hebben jullie dat ook als, bijvoorbeeld de buurtagent, een gesprekje komt houden? Dat je daar dan samen over praat?
15. Wordt je wel eens verrast door een voorstelling of geraakt? Bespreek je dat dan ook met je tafelgenoten? Kunt u daarvan een voorbeeld geven?

→ ontspanning bieden, niet te gefixeerd op elkaar, ook kunnen luisteren!

Observatie:

- Hoeveel mensen zijn aanwezig? 40
- Wat is de gemiddelde leeftijd (schatting) van de aanwezigen? ≈ 40
- Komen de mensen in groepjes, of alleen? half om half
- Hoe reageren de mensen op de voorstelling?
  - codes niet kennen > tijdens show praten, maar wel over de show. moet op gaan komen, dan positieve. eerst negatief. vooral reacties op het volume, niet zoveel over de inhoud.
- Blijven mensen na afloop van de voorstelling zitten? Hoelang? 10 / 30 min.
- Hoeveel praten na over de voorstelling? geen? voorstelling
- Hoeveel wisselen van tafel? geen draait nog, dus achterblijvers kijken lekker en gaan naar V&A II

- vanavond maatschappelijk thema:

19-04-2011

Vier de lente. Veel mensen (~40)

aanwezig vth Provincie- Vragenlijst:

huis. ~~presentatie~~ Teambuilding.

Joke + quiz

Begin:

- Kort interview voor Resto VanHarte over het programma > voorstellingen, muziek, praatjes. Vinden ze dit goed?
- Ik neem het op, zodat ik niet hoeft te rekenen op mijn geheugen, die is namelijk niet zo goed. Het is voor persoonlijk gebruik en wordt daarna gewist.

Vragen:

-20 weinig mensen >

Introductie; ervaring met Resto en met kunst en cultuur:

1. Hoe hebben jullie van Resto gehoord?
2. Waarom zijn jullie vanavond gekomen?
(hier zit al heel veel in, namelijk: 1) of ze vaak komen, 2) of ze voor het extra programma komen of niet, 3) wat ze van Resto vinden > contact met mensen van andere leeftijden en culturen)
3. Gaan jullie, naast Resto, wel eens naar cabaret, of theater, of musicals of dansvoorstellingen of concerten? (Zo nee, dan doorvragen: dus is dit de plek waar u dat soort dingen ziet?)
(Vindt u het belangrijk dat Resto aandacht besteedt aan thema's culturen en vieringen?)

- 2 interviews met garten

- 1 expert-interview.

Mening over het programma en interactie:

4. Wat vinden/verwachten jullie van de voorstellingen?
5. Spreekt het thema jullie aan?
6. Wordt je wel eens verrast door een voorstelling of geraakt? Kunt u daarvan een voorbeeld geven?
7. Praten jullie/Hebben jullie aan tafel met elkaar over de voorstelling? En buiten de tafel om?
(Contact met andere mensen/contact met onbekenden)
8. Hebben jullie dat ook als, bijvoorbeeld de buurtagent, een gesprekje komt houden? Dat je daar dan samen over praat?
9. Zijn er dingen die je mist in het programma?

Observatie:

~~Reserveeringen~~

- Hoeveel mensen zijn aanwezig? 15
- Wat is de gemiddelde leeftijd (schatting) van de aanwezigen? 30
- Komen de mensen in groepjes, of alleena? 1 grote groep / rest alleen.
- Hoe reageren de mensen op de voorstelling?
  - iedereen is druk met elkaar bezig om de quiz op te lossen. Kleinig mensen > cultuur trekt meer mensen. > zie expert-interview.
- Blijven mensen na afloop van de voorstelling zitten? Hoelang? 0
- Wat gebeurt er naar afloop?
  - niet veel, geen programma meer, dus niet veel interesse.
- Hoeveel praten na over de voorstelling? 0
- Hoeveel wisselen van tafel? 0

> opschrijven Reserveeringen vorige week = ~~iedereen~~ iedereen

- STUT theater: STUT koor

26-04-2011

- liedjes "op het lijf geschreven" > theater + koor (zingen)

- tussen de gangen door, vragenlijst: 3 liedjes + bekende liedjes.

Begin:

- Kort interview voor Resto VanHarte over het programma > voorstellingen, muziek, praatjes. Vinden ze dit goed?
- Ik neem het op, zodat ik niet hoeft te rekenen op mijn geheugen, die is namelijk niet zo goed. Het is voor persoonlijk gebruik en wordt daarna gewist.

Vragen:

Introductie; ervaring met Resto en met kunst en cultuur:

1. Hoe hebben jullie van Resto gehoord?
2. Waarom zijn jullie vanavond gekomen?
(hier zit al heel veel in, namelijk: 1) of ze vaak komen, 2) of ze voor het extra programma komen of niet, 3) wat ze van Resto vinden > contact met mensen van andere leeftijden en culturen)
3. Gaan jullie, naast Resto, wel eens naar cabaret, of theater, of musicals of dansvoorstellingen of concerten? (Zo nee, dan doorvragen: dus is dit de plek waar u dat soort dingen ziet?)
(Vindt u het belangrijk dat Resto aandacht besteedt aan thema's culturen en vieringen?)

Mening over het programma en interactie:

4. Wat vinden/verwachten jullie van de voorstellingen?
5. Spreekt het thema jullie aan?
6. Wordt je wel eens verrast door een voorstelling of geraakt? Kunt u daarvan een voorbeeld geven?
7. Praten jullie/Hebben jullie aan tafel met elkaar over de voorstelling? En buiten de tafel om?
(Contact met andere mensen/contact met onbekenden)
8. Hebben jullie dat ook als, bijvoorbeeld de buurtagent, een gesprekje komt houden? Dat je daar dan samen over praat?
9. Zijn er dingen die je mist in het programma?

Observatie:

- Hoeveel mensen zijn aanwezig? 36
- Wat is de gemiddelde leeftijd (schatting) van de aanwezigen? ..... 40 (paar kinderen paar ouder)
- Komen de mensen in groepjes, of alleen? ..... paar alleen, veel in groepen
- Hoe reageren de mensen op de voorstelling?
  - iedereen zingt mee. Tussendoor reageren ze op dat wat er staat. S. kennen code niet echt, en 2 liedjes betrekken er wat mensen (?)
- Blijven mensen na afloop van de voorstelling zitten? Hoelang? ..... 31 / ± 30 min.
- Wat gebeurt er naar afloop?
  - het koor zingt nog 6 liedjes, daarna 1 liedje betrekken er 3 mensen
- Hoeveel praten na over de voorstelling? ..... nee zingen, en klappen.
- Hoeveel wisselen van tafel? 8

29-04-11

3x mannen,
2 uit de buurt, 1x
buiten de buurt.

Vragenlijst:

Begin:

- Kort interview voor Resto VanHarte over het programma > voorstellingen, muziek, praatjes. Vinden ze dit goed?
- Ik neem het op, zodat ik niet hoeft te rekenen op mijn geheugen, die is namelijk niet zo goed. Het is voor persoonlijk gebruik en wordt daarna gewist.

Vragen:

Introductie; ervaring met Resto en met kunst en cultuur:

1. Hoe hebben jullie van Resto gehoord? *al heel lang (2x sinds december)*
2. Waarom zijn jullie vanavond gekomen? *"gewoon, omdat ik vaak kom"*
(hier zit al heel veel in, namelijk: 1) of ze vaak komen, 2) of ze voor het extra programma komen of niet, 3) wat ze van Resto vinden > contact met mensen van andere leeftijden en culturen)
3. Gaan jullie, naast Resto, wel eens naar cabaret, of theater, of musicals of dansvoorstellingen of concerten? (Zo nee, dan doorvragen: dus is dit de plek waar u dat soort dingen ziet?)
ja / nee / ja
(Vindt u het belangrijk dat Resto aandacht besteedt aan thema's culturen en vieringen?)

Mening over het programma en interactie:

4. Wat vinden/verwachten jullie van de voorstellingen?
5. Spreekt het thema jullie aan?
6. Wordt je wel eens verrast door een voorstelling of geraakt? Kunt u daarvan een voorbeeld geven?
7. Praten jullie/Hebben jullie aan tafel met elkaar over de voorstelling? En buiten de tafel om?
(Contact met andere mensen/contact met onbekenden)
8. Hebben jullie dat ook als, bijvoorbeeld de buurtagent, een gesprekje komt houden? Dat je daar dan samen over praat?
9. Zijn er dingen die je mist in het programma?

Observatie:

- Hoeveel mensen zijn aanwezig?
- Wat is de gemiddelde leeftijd (schatting) van de aanwezigen? *15 ± 40 (paar kinderen)*
- Komen de mensen in groepjes, of alleena? *vooral alleen*
- Hoe reageren de mensen op de voorstelling?
○ ~~.....~~
~~.....~~
~~.....~~
- Blijven mensen na afloop van de voorstelling zitten? Hoelang? ~~.....~~
- Wat gebeurt er naar afloop?
○ ~~.....~~
~~.....~~
- Hoeveel praten na over de voorstelling? ~~.....~~
- Hoeveel wisselen van tafel? ~~.....~~

Bijlage III: Vragenlijst

Begin:

Kort interview voor Resto VanHarte over het extra programma . Ik neem het op, zodat ik niet hoeft te rekenen op mijn geheugen. Het is voor persoonlijk gebruik en wordt daarna gewist. Gaan de respondenten hiermee akkoord?

Vragen:

Introductie; ervaring met Resto en met kunst en cultuur:

Hoe hebben jullie van Resto gehoord?

Waarom zijn jullie vanavond gekomen?

(Indirect ook vragen naar: 1) of ze vaak komen, 2) of ze voor het extra programma komen of niet, 3) wat ze van Resto vinden > contact met mensen van andere leeftijden en culturen)

Gaan jullie, naast Resto, wel eens naar cabaret, of theater, of musicals of dansvoorstellingen of concerten? *(Zo nee, dan doorvragen: dus is dit de plek waar u dat soort dingen ziet?)*

(Indirect ook vragen naar: Vindt u het belangrijk dat Resto aandacht besteedt aan thema's culturen en vieringen?)

Mening over het programma en interactie:

Wat vinden/verwachten jullie van de voorstellingen?

Spreekt het thema jullie aan?

Wordt je wel eens verrast door een voorstelling of geraakt? Kunt u daarvan een voorbeeld geven?

Praten jullie/Hebben jullie aan tafel met elkaar over de voorstelling? En buiten de tafel om?

(Indirect ook vragen naar: Contact met andere mensen/contact met onbekenden)

Hebben jullie dat ook als, bijvoorbeeld de buurtagent ,een gesprekje komt houden? Dat je daar dan samen over praat?

Overige

Zijn er dingen die je mist in het programma?

Observatie:

Hoeveel mensen zijn aanwezig? .....

Wat is de gemiddelde leeftijd (schatting) van de aanwezigen? .....

Komen de mensen in groepjes, of alleena? .....

Hoe reageren de mensen op de voorstelling?
.....
.....
.....
.....

Blijven mensen na afloop van de voorstelling zitten? Hoelang? .....

Wat gebeurt er naar afloop?
.....
.....

Hoeveel praten na over de voorstelling? .....

Hoeveel wisselen van tafel? .....

Bijlage IV: Aanbevelingslijst voor Resto VanHarte

Resto VanHarte, Kanaleneiland is goed op weg om een belangrijke ontmoetingsplek te worden in de wijk. Het cultureel/kunsthinnige programma levert een cruciaal aandeel bij het tot stand komen van verbondenheid, zoals beschreven in de missie die Resto zichzelf heeft opgelegd. Voor het aantrekken van meer (allochtone) buurtbewoners adviseer ik Resto VanHarte Kanaleneiland om:

1) gericht en actiever reclame te maken voor de programmering.

- Het is gebleken dat persoonlijke uitnodigingen het beste werken. Er kan een mailinglist worden aangemaakt zodat vaste gasten speciaal kunnen worden uitgenodigd voor een programma. Ook zouden er programmaboekjes (of flyers) kunnen worden gedrukt die in de buurt en tijdens de avonden kunnen worden uitgedeeld.

2) de programmering aantrekkelijker te maken voor de buurtbewoners.

- De programmering zit goed in elkaar, de mix tussen kunsthinnige en maatschappelijke thema's is goed en er is altijd voor ieder wat wils. Resto zou alleen nog meer kunnen inspelen op lokaal talent. Uit dit onderzoek is naar voren gekomen dat de artiesten die optreden vaak hun eigen publiek meenemen. Als buurttalenten optreden bij Resto VanHarte is de kans groot dat zij hun eigen burens en familie meebrengen. Op deze manier wordt de bekendheid van het restaurant in de wijk vergroot. Met buurttalenten bedoel ik bijvoorbeeld: buurtbewoners die in het buurthuis een workshop volgen en het leuk vinden om op te treden of enthousiaste kinderen uit de wijk die muziek-, toneel- of danslessen volgen.

3) contact te maken en te behouden met sleutelfiguren in de wijk.

- Voor zover ik heb begrepen zijn er al goede contacten tussen Resto en de sleutelfiguren uit de wijk. Deze contacten moeten onderhouden en gekoesterd worden en er zouden programmaonderdelen kunnen worden verzonnen die aansluiten bij wat de sleutelfiguren en hun achterban graag zouden zien. Ze zouden dan speciaal uitgenodigd kunnen worden voor deze avonden, om zo het bereik van Resto in de wijk groter te maken.